

Humanistisch
Verbond
JAARVERSLAG
2017

Inhoud

1. Inleiding en leeswijzer	1
2. Statutaire doelstelling	2
3. Bestuursbeleid	3
3.1 Humanistisch Verbond	3
3.2 Steunfonds Humanisme	5
4. Doelstelling, activiteiten en resultaten	6
5. Fondsen- en ledenwerving	10
5.1 Fondsenwerving	10
5.2 Ledenwerving	11
6. Financiën	12
6.1 Baten	12
6.2 Lasten	12
6.3 Vermogen en beleggingen	12
6.4 Resultaat spaar- en beleggingsvormen	14
6.5 Functie en omvang continuïteitsreserve	14
6.6 Bestemmingsreserve	15
6.7 Bestemmingsfonds	15
7. Verantwoordingsverklaring	16
7.1 Toezicht en bestuur	16
7.2 Effectieve besteding middelen	17
7.3 Communicatie met belanghebbenden	18
8. Bestuur en directie	22
8.1 Humanistisch Verbond	22
8.2 Directie	24
9. Beleid en begroting 2018	26
9.1 Beleid 2018	26
9.2 Risico's 2018	27
9.3 Begroting 2018	29
10. Ondertekening bestuur	30

Inhoud

Jaarrekening 2017	31
Balans per 31 december 2017	32
Staat van baten en lasten over 2017	33
Kasstroomoverzicht	34
Algemene toelichting en grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	35
Toelichting op de balans	40
Toelichting op de staat van baten en lasten	46
Toelichting op de lastenverdeling (model C)	50
Enkelvoudige jaarrekening 2017 Humanistisch Verbond	54
Enkelvoudige balans Humanistisch Verbond	55
Enkelvoudige staat van baten en lasten Humanistisch Verbond	56
Toelichting op de enkelvoudige balans Humanistisch Verbond	57
Toelichting op de enkelvoudige staat van baten en lasten Humanistisch Verbond	58
Toelichting op de enkelvoudige lastenverdeling (model C) Humanistisch Verbond	63
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	66
Bijlage: Enkelvoudige Jaarrekening 2017 Steunfonds Humanisme	69
Enkelvoudige balans Steunfonds Humanisme	70
Enkelvoudige staat van baten en lasten Steunfonds Humanisme	71
Toelichting op de enkelvoudige balans Steunfonds Humanisme	72
Toelichting op de enkelvoudige staat van baten en lasten Steunfonds Humanisme	75
Toelichting op de enkelvoudige lastenverdeling (model C) Steunfonds Humanisme	78

Bestuursverslag
samengevoegde
jaarrekening
2017

1. Inleiding en leeswijzer

De Vereniging Humanistisch Verbond, statutair gevestigd in Utrecht, is een levensbeschouwelijke vereniging. De vereniging telde op 31 december 2016 13.991 leden en op 31 december 2017 waren dit er 14.613, verdeeld over 33 afdelingen en 3 lokale werkgroepen. De Jonge Humanisten, de jongerengroep van de vereniging, heeft 582 leden.

Gelieerde en verbonden partij

In de jaarverslaggeving van de Vereniging Humanistisch Verbond is opgenomen de samengevoegde jaarrekening van de Vereniging Humanistisch Verbond en de Stichting Steunfonds Humanisme. Eveneens is opgenomen de enkelvoudige jaarrekening van de Vereniging Humanistisch Verbond.

In een separate bijlage vindt u de enkelvoudige jaarrekening van de Stichting Steunfonds Humanisme. Op deze enkelvoudige cijfers van de Stichting Steunfonds Humanisme is geen enkelvoudige accountantscontrole toegepast.

In het hoofdstuk *Algemene toelichting en grondslagen voor waardering en resultaatbepaling* gaan we nader in op de relatie tussen het Humanistisch Verbond en het Steunfonds.

2. Statutaire doelstelling

De Vereniging Humanistisch Verbond heeft drie doelen. Het wil:

1. Mensen verenigen die sympathiseren met het humanistisch beginsel.
Ofwel, het idee dat het leven én de wereld met menselijke vermogens te begrijpen is. Wezenlijk is daarbij het uitgangspunt dat voor onderscheidend oordelen over de wereld niets of niemand buiten de mens verantwoordelijk kan worden gesteld. Daarbij is verantwoordelijkheid nemen voor de omgeving essentieel. Centrale waarden zijn zelfbeschikking, vrijheid, gelijkwaardigheid en verdraagzaamheid.
2. Een centrum zijn voor verdieping, verspreiding en verdediging van de humanistische levensbeschouwing.
3. Activiteiten ontwikkelen of deel nemen aan activiteiten van andere organisaties of instellingen die bijdragen aan een samenleving van mensen die zich bewust zijn van hun verantwoordelijkheid voor zichzelf, hun medemens, de natuur en de samenleving.

De Stichting Steunfonds Humanisme heeft als doel het werven en beheren van financiële middelen voor het Humanistisch Verbond.

3. Bestuursbeleid

3.1 Humanistisch Verbond

2017 was het eerste jaar van het nieuwe beleidsplan *Vrij en Menswaardig (2017-2021)*. Menselijke waardigheid staat centraal in de richting en positionering van het Humanistisch Verbond. Dit doen we allereerst door ieder mens serieus te nemen. Om goed met elkaar te leven moeten we tegenstellingen en onenigheid niet uit de weg gaan, maar recht in de ogen kijken. Ten tweede betekent menselijke waardigheid voor ons dat iedereen de kans krijgt eigenheid, trots en zelfrespect te ontwikkelen. Ten derde pleiten we ervoor dat mensen elkaar gunnen om anders te zijn. Ten vierde betekent menselijke waardigheid voor ons dat we met zorg naar elkaar omzien.

We hebben deze uitgangspunten vertaald in 5 programma's.

1. **Een programma Freedom of Thought** waarin we aandacht vragen voor de positie van vrijdenkers en ongelovigen in de wereld. Dit doen we samen met onze internationale organisatie *The International Humanist and Ethical Union* (IHEU). Tevens agenderen we vanuit dit programma ook de positie van vrijdenkers met een islamitische achtergrond. Wij eisen het recht op afvalligheid op en bieden een thuis aan nieuwe Nederlandse vrijdenkers die hun identiteit verder willen ontwikkelen.
2. **Omzien naar elkaar**. In dit programma laten we samen met humanistische partners zien hoe menselijke waardigheid in afhankelijke, kwetsbare situaties kan worden vormgegeven.
3. **Onderwijs, persoonsvorming en burgerschap**. In dit programma werken we samen met humanistisch vormingsonderwijs aan het versterken van persoonsvorming en burgerschap. En zo zijn we een partner voor ouders die hun kinderen humanistische waarden in de opvoeding mee willen geven.
4. **Zelfbeschikking**. We agenderen het recht op zelfbeschikking bij medisch-ethische thema's, maar ook bij relatievormen en zaken als privacy.
5. **Inspiratie voor het leven**. In dit programma geven we invulling aan onze levensbeschouwelijke kant. We ontwikkelen onder meer een digitaal platform.

Elk meerjarenbeleidsplan wordt uitgevoerd aan de hand van jaarprogramma's en jaarlijkse begrotingen.

Het hoofdbestuur vergaderde in 2017 6 keer. Op de agenda stonden onder meer:

- de uitwerking van het meerjarenbeleid;
- werving en selectie nieuwe bestuursleden;
- de jaarrekening 2016, rapportages 2017 en de begroting 2018;
- de ontwikkeling van het digitale platform Lifestream;
- *Freedom of thought*-acties (vrijheid van denken) en campagne over zelfbeschikking;
- ontwikkelingen van gelieerde stichtingen zoals het Centrum Humanistisch Vormingsonderwijs.

Benoemingen

Het Humanistisch Verbond is als wettelijk vertegenwoordiger van de humanistische levensbeschouwing verantwoordelijk voor de inhoudelijke benoemingen van humanistisch geestelijk begeleiders (hgb'ers).

Het Humanistisch Verbond is tevens verantwoordelijk voor bestuursbenoemingen van een aantal organisaties, te weten Stichting Steunfonds Humanisme, Humanistische Stichting Socrates, Stichting Humanistische Uitvaartbegeleiding (HUB), Raad van Toezicht Universiteit voor Humanistiek (UvH), Stichting Hivos, Stichting HVO en Stichting HVO Primair (werkgeversorganisatie). Er vonden in 2017 verschillende benoemingen plaats, zo is er een nieuw bestuur benoemd in centrum HVO, en is er een nieuw lid Raad van Toezicht benoemd bij de UvH. In de Stichting Steunfonds Humanisme is een nieuwe penningmeester benoemd. Voorts zijn er enkele herbenoemingen geweest.

In 2017 werden 21 humanistisch geestelijk begeleiders benoemd. Ook dit jaar was er een mooie ceremonie waarin de geestelijk begeleiders werden verwelkomd. In 2017 is er bij het Ministerie van Veiligheid en Justitie een voorkeurspeiling onder gedetineerden gehouden. Alhoewel het Humanistisch Verbond kritiek heeft op deze peiling, zijn we tegelijkertijd verheugd dat de behoefte aan humanistische geestelijke verzorging gelijk is gebleven en zelfs heel licht gestegen. Dat betekent ook dat een aantal geestelijk verzorgers dat via een uitzendbureau werkte nu een vaste aanstelling bij Justitie krijgt.

Het Humanistisch Verbond heeft met succes Ineke de Vries voorgedragen als bestuurslid van de *European Humanist Federation* (EHF). Zij volgde Ingeborg Takken op. Gerjos Hengelaar is toegetreden tot het bestuur van de *European Humanist Professionals* (EHP). Op de Algemene Ledenvergadering van 2017 hebben we ook afscheid genomen van twee in hun eigen vak gezichtsbepalende directeuren van humanistische partners. Bert Janssens van omroep Human en Nico Stuij van Centrum Humanistische Vorming. Zij gingen beiden met pensioen. Op diezelfde ledenvergadering koos de vergadering twee nieuwe hoofdbestuursleden. Tessa van Wijnen voor de portefeuille vereniging en Elisabeth van Oostrum voor de humanistische diensten. Zij vervullen de vacatures die eerder waren ontstaan door het vertrek van Miranda Meijerman (in verband met een verhuizing naar het buitenland) en Mart Vogels (hij kon zijn bestuurstaak niet meer combineren met privéverplichtingen).

Bestuurlijk overleg

Bestuurlijk overleg vond plaats met:

- het Steunfonds Humanisme over de Samengevoegde Jaarrekening Vereniging Humanistisch Verbond 2016;
- omroep Human over samenwerking;
- het Centrum Humanistisch Vormingsonderwijs over de toekomst van de stichting na het wegvallen van de subsidie;
- de Humanistische stichting Socrates over de inhoud van de samenwerking en de ondersteuning vanuit het Humanistisch Verbond;
- de Universiteit voor Humanistiek en over de ontwikkelingen bij de ambtsopleiding.

3.2 Steunfonds Humanisme

De werkzaamheden van het Steunfonds bestaan uit:

- informatievoorziening over en uitvoering van de Dienst Executeur;
- juridische en fiscale afhandeling van nalatenschappen;
- beheer van notariële schenkingsakten;
- beheer vermogen van het Humanistisch Verbond.

Het bestuur is in 2017 zes keer bijeengekomen.

De belangrijkste onderwerpen waren:

- opbrengsten nalatenschappen;
- opbrengsten en beheer beleggingen;
- Fonds op naam;
- Liquiditeitsprognose.

In april 2017 hield het bestuur een zelfevaluatie over het afgelopen jaar.

Medio 2017 heeft de toen zittende secretaris/penningmeester zijn functie neergelegd. In december 2017 heeft het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond, op voordracht van het bestuur van de stichting, een nieuwe secretaris/penningmeester benoemd.

4. Doelstelling, activiteiten en resultaten

In 2017 werd er voor het eerst sinds lange tijd weer een nieuwe afdeling opgericht. Een aantal jonge mensen, reeds actief in een werkgroep, nam het voortouw om een nieuwe afdeling op te zetten in Utrecht.

We voerden politieke actie naar aanleiding van het regeerakkoord. Onder het motto "*niet in de ijskast*" voerden we een korte campagne om het recht op zelfbeschikking bij medisch ethische thema's en bij relativismen onder de aandacht te brengen. We sloten het jaar af met een kort maar krachtige campagne "*What's my crime*" waarin we aandacht vroegen voor mensen die zijn gevlucht vanwege het feit dat ze vrijdenkers zijn.

Naast deze campagnes zijn er 3 andere beeldbepalende momenten geweest.

De beide Socrateslezingen en de uitreiking van de Van Praagprijs tijdens het *Mag Het Licht aan Festival*.

Deze campagnes en activiteiten pasten in de uitwerking van het meerjarenbeleidsplan in de 5 genoemde programma's.

1. Freedom of Thought.

We hebben een lezingen plus reeks in het land uitgevoerd met als thema *Ongelovige Vrijdenkers op de Vlucht*. Tijdens deze tour stond de documentaire met dezelfde titel centraal die omroep Human en het Humanistisch Verbond hebben gemaakt.

Aan het einde van het jaar is zoals gebruikelijk het *Freedom of Thought rapport* aangeboden aan de mensenrechtenambassadeur en de Tweede Kamer. Met name de interesse van de nieuw samengestelde commissie van Buitenlandse Zaken in de situatie van ongelovige vluchtelingen was positief. Ook de aandacht van de pers voor de verhalen van de vluchtelingen was wederom groot. Hierboven noemden we al de korte campagne "*What's my crime*". Met deze campagne met korte filmpjes op social media trokken we aandacht voor *Freedom of Thought*. Deze campagne is op initiatief van het Humanistisch Verbond samen met de Belgische De Mens Nu uitgevoerd.

Leden van de internationale vrijdenkersgroep binnen het Humanistisch Verbond namen ook deel aan de verschillende activiteiten.

2. Omzien naar Elkaar.

Dit programma richtte zich in het eerste jaar vooral op ouderen. We agendeerden met de Socrateslezing van Hedy d'Ancona het thema Emancipatie van Ouderen. In een bomvolle Rode Hoed riep zij ouderen op tot ontwikkeling van zichzelf en verontwaardiging over misstanden in de wereld om je heen. We hebben het thema verder uitgewerkt in het *Gouden Pact*. Een samenwerking met partners uit de Humanistische Alliantie. Het *Gouden Pact* was aanvankelijk een reactie op het *Zilveren Pact*. Het heeft zich ontwikkeld tot een stevigere samenwerking binnen het humanisme gericht op een pleidooi voor een inclusieve samenleving. In het najaar van 2017 reikte het Humanistisch Verbond voor het eerst de Human Included prijs uit aan het Raadhuis uit Velp. De prijs werd uitgereikt door Hedy d'Ancona op het festival of older people.

3. Onderwijs, persoonsvorming en burgerschap.

Dit programma heeft zich in het eerste jaar vooral gericht op de interne samenwerking binnen het humanisme. Bijvoorbeeld via het Onderwijsnetwerk van het Humanistisch Verbond. In de media hebben we aandacht gevraagd voor het begrip Neutraliteit in het Openbaar onderwijs.

De Opvoedtour uit 2016 heeft in 2017 geleid tot een opvoedboek van Stine Jensen en Frank Meester.

4. Zelfbeschikking.

In het beleid van het nieuwe kabinet komt zelfbeschikking er relatief bekaaid af. Daarom voelden wij ook de noodzaak om een stevig geluid te laten horen waarin we het recht op zelfbeschikking bij leven, liefde en dood aan de orde stelden. De korte 'Niet in de ijskast'-campagne leidde tot ruim 50 nieuwe leden.

5. Inspiratie voor het leven.

Het *Mag Het Licht Aan festival* was met recht Inspiratie voor het leven. Muzikant Typhoon ontving op dit festival de Van Praagprijs. Als winnaar mocht hij ook de curator zijn van dit festival. Dat leidde tot een aantal sprankelende optredens van jonge spokenword artiesten, een voordracht van Jitske Kramer over tribes, een laudatio van Adriaan van Dis en een Inspiratieprijs voor Nasrdin Dchar. Er waren 730 bezoekers.

Het *Mag Het Licht Aan festival* nieuwe stijl werd geproduceerd door het Humanistisch Verbond en omroep Human voor de Humanistische Alliantie.

Achter de schermen is er in 2017 hard gewerkt aan *Lifestream*, een digitaal platform voor humanistische inspiratie bij belangrijke levensmomenten. Dit platform zal in 2018 live gaan.

De tweede Socrateslezing van 2017 stond in het licht van de aankomende verjaardag van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Journalist Joris Luyendijk liet daar op zijn geheel eigen wijze zijn licht op schijnen en vroeg vooral aandacht voor de discrepantie tussen het Nederland dat op 10 december 1948 de verklaring ondertekende en nog geen 2 weken later de oorlog in Indonesië begon. Een uitverkochte Haagse Schouwburg hing aan zijn lippen.

Ook in 2017 ging het magazine *Human* naar alle VPRO-leden. De thema's van de nummers sloten goed aan bij de activiteiten van het Humanistisch Verbond. Zo was er een nummer over *Zorg*, een nummer over *Mag het licht aan* en een nummer waarin aandacht werd besteed aan *Vrijheid van Denken*.

Resultaten

Naast de kwalitatieve doelen, hebben we ook aan een aantal kwantitatieve doelen gewerkt. Dat zijn doelen voor ledenwerving, voor activiteiten en voor de vindbaarheid en zichtbaarheid van het Humanistisch Verbond.

Enkele belangrijke resultaten:

- Ledengroei: de netto ledengroei is 545. Het aantal nieuwe leden steeg tussen 1 januari en 31 december 2017 met 1.397, een van de grootste stijgingen in de laatste tien jaar.

Echter, hier moet worden meegenomen dat 187 studenten van de Universiteit voor Humanistiek (UvH) een gratis lidmaatschap hebben afgesloten. Het aantal opzeggers daalde licht, van 869 naar 852. De belangrijkste redenen voor opzegging zijn overlijden (192), uit financiële overwegingen (145) of omschreven als 'privé' (249).

- Er hebben in totaal 23 cursussen plaatsgevonden met tussen de 8 tot 14 deelnemers per cursus. Het cursusaanbod betrof: 9 Introductiecursussen Humanisme, 5 cursussen Moderne Levenskunst, 3 cursussen Klassieke Levenskunst en 6 cursussen *Once in a Lifetime*. Tevens vond er voor studenten een Masterclass 'Hoe moet ik leven' plaats in samenwerking met NEW Connective. Ook werd voor humanistische professionals werkend bij het Ministerie van Defensie een trainingsdag levenskunst georganiseerd. Totaal aantal deelnemers: 300.
- Er hebben ongeveer 50 cursussen Filosofie en Humanisme plaatsgevonden voor gedetineerden binnen detentiecentra in Nederland.
- Er vond voor jonge humanisten een voorjaars- en een najaarsweekend plaats, met respectievelijk de thema's Activisme en Technologie. Tevens vond er een Colleetour plaats in Groningen.
- De theaterlezing *De opvoeders* die in 2016 is ontwikkeld voor het Humanistisch Verbond en Human door filosofen Stine Jensen en Frank Meester (in samenwerking met regisseur Natalie Heevel) heeft in 2017 een vervolg gekregen. De opvoeders gingen opnieuw de theaters in en brachten een boek uit met de gelijknamige titel '*De Opvoeders*'.
- Er vonden twee Socrateslezingen plaats in 2017. Op 28 mei in Amsterdam (Rode Hoed) door Hedy d'Ancona. De titel van de lezing was: '*Er is een land waar ouders willen wonen*', en werd afgesloten met een optreden van het PRA theater. Op 4 december vond de Socrateslezing plaats in Den Haag (Koninklijke Schouwburg) door Joris Luyendijk. De titel was: '*Joris stap uit zijn bubbel*'. Beide lezingen waren geheel uitverkocht met 400 (Amsterdam) en 680 (Den Haag) bezoekers.
- Op 12 december 2016 ging de documentaire '*Ongelovig: vrijdenkers op de vlucht*' in première, die het Humanistisch Verbond in samenwerking met omroep Human maakte over de positie van ongelovigen in Nederland. In 2017 tourde '*Ongelovig*' met hoofdpersonen uit de documentaire en beleidsmakers door het land met vertoningen en nagesprek. Zij deden Amsterdam, Groningen, Utrecht, Rotterdam en Nijmegen aan. Er waren in totaal 575 bezoekers aanwezig bij de bijeenkomsten.
- 300 leerlingen kwamen langs bij het Humanistisch Verbond voor een les over de uitgangspunten van het humanisme en de vrijheid van denken.
- Alle publieksevenementen zijn geëvalueerd. Cursussen worden gewaardeerd met het cijfer 8. Evenementen worden met een 'tevreden' tot 'zeer tevreden' gewaardeerd.

Naast bovenstaande landelijke activiteiten vond een groot aantal lokale activiteiten plaats. Een aantal activiteiten had betrekking op de zelfontwikkeling, zoals een groot aantal (filosofie-)cursussen. Maar ook een aanbod als meditatie op humanistische grondslag werd ontwikkeld. Een aantal afdelingen, zoals Brabant en Leiden organiseerden specifieke bijeenkomsten voor nieuwe leden.

Sommige afdelingen hadden een actieve rol of waren zelfs partner bij grootschalige festivals als De nacht van de filosofie en Bevrijdingsfestival. Ook namen enkele afdelingen deel aan een kranslegging binnen hun gemeente op 4 mei.

In 2017 waren er meerdere activiteiten met een cultureel karakter. Zo was er in navolging van Groningen een theatervoorstelling Camille Claudel in Purmerend en Alkmaar, een voorstelling 'De goede dood' in Purmerend en een poeziegroep in Haarlem. In Soest Baarn werd het 25-jarig jubileum van Boekenband gevierd. Ontmoeting met gelijkgestemden vond onder andere plaats in gespreksgroepen, wandelingen en museumbezoek. Samenwerking werd gezocht met humanistische partners als Humanitas, maar ook met organisaties als culturele centra, Amnesty International en Vluchtelingenwerk.

De afdelingen en werkgroepen van het Humanistisch Verbond organiseerden in 2017 onder andere:

- Humanistische cafés: 15 afdelingen/werkgroepen
- Lezingen: 12 afdelingen/werkgroepen
- Filmavonden: 6 afdelingen/werkgroepen
- Publieksdebatten: 3 afdelingen/werkgroepen
- Wandelingen: 6 afdelingen/werkgroepen
- Gespreksgroepen: 9 afdelingen/werkgroepen
- Cursussen: 12 afdelingen/werkgroepen
- Leesgroepen: 9 afdelingen/werkgroepen
- Seizoensbijeenkomsten: 9 afdelingen/werkgroepen
- Een-op-een contact: 4 afdelingen/werkgroepen

In juni 2017 vond de jaarlijkse Actieve Ledendag plaats. Op deze dag brengen afdelingen activiteiten in die ook door andere afdelingen kunnen worden uitgevoerd en presenteert het landelijke bureau welke activiteiten kunnen worden afgenomen.

- De hgb-praktijken en thema's zijn ook in 2017 via de website nadrukkelijker over het voetlicht gebracht als maatschappelijke dienstverlening. Op het Raadsliedenforum en op humanistischverbond.nl verschenen regelmatig blogs van hgb'ers. Het symposium voor hgb'ers, met als thema Dankbaarheid, vond in september 2017 plaats en werd met een gemiddeld cijfer van een 8 goed gewaardeerd.
- In april 2017 werd een werkconferentie voor hgb'ers in de zorg en zelfstandige praktijken georganiseerd onder de titel '*Wat als oma wil rocken*'. Ook humanistici, studenten, en andere geïnteresseerden waren uitgenodigd.
- De humanistische geestelijke begeleiding bij Justitie bestond in 2017 uit 17 fte, die wordt bezet door 30 medewerkers, deels als uitzendkracht. 1 van hen heeft daarnaast een eigen praktijk. Het aantal geestelijk verzorgers bij Defensie staat stabiel op 38, waarvan 33 fte zijn ingevuld en 5 fte uit vacatures bestaat. 1 van hen heeft naast de functie bij Defensie een eigen praktijk. In zorginstellingen is het aantal geestelijk begeleiders met ruim 55 fte iets afgenomen. 10 van hen hebben naast hun intramurale functie een eigen praktijk. 10 hgb'ers hebben uitsluitend een eigen praktijk.

5. Fondsen- en ledenwerving

5.1 Fondsenwerving

Humanistisch Verbond

- In april, september en december zijn mailings verstuurd naar leden, met het verzoek om een extra gift te doen. In de traditionele voorjaarsactie in april stond het Gouden Pact centraal, een pleidooi voor menswaardige (ouderen)zorg. De opbrengst van deze actie was € 29.112. Met een gemiddelde gift van ruim € 31 werd er beter gepresteerd dan het gemiddelde van de afgelopen vijf jaren (€ 28).
- In september is een extra mailing verstuurd in verband met de formatie van het nieuwe kabinet. De donaties uit deze actie kwamen ten goede aan een publiekscampagne die erop gericht was om ethische onderwerpen, zoals de Wet Voltooid Leven, uit de politieke 'ijskast' te houden. De opbrengst lag met € 26.049 lager dan gemiddeld, wat ook gold voor de gemiddelde gift: ruim € 27. Dit is deels te verklaren met het feit dat ongeveer duizend leden waren uitgesloten van deze actie, omdat zij ook al werden benaderd voor een telemarketingactie periodiek schenken.
- De najaarsactie stond in het teken van de vervolging van niet-gelovigen wereldwijd, naar aanleiding van de publicatie van het *Freedom of Thought Report 2017* van de internationale humanistenkoepel IHEU. De opbrengst hiervan lag met € 39.593 weer op een hoger niveau. Met een gemiddelde gift van € 32,54 presteerde deze actie in 2017 het beste van de drie acties.

Steunfonds Humanisme

- In 2017 heeft het Steunfonds een bedrag van € 867.606 aan inkomsten uit nalatenschappen verkregen. Dit was ruim onder de begroting waarin uitgegaan was van 1,2 miljoen.
- Potentiële erfstellers: Per 31 december 2017 telde het bestand 493 potentiële erfstellers. In 2016 waren dat er ook 493.
- Informatieverzoeken: In 2017 hebben 646 mensen informatie opgevraagd over de mogelijkheid om het Steunfonds te benoemen tot executeur. Van deze aanvragen kwamen 275 binnen via de website van het Humanistisch Verbond. In 2016 hebben 421 mensen de brochure van het Steunfonds aangevraagd, waarvan 216 via de website. Het totaal aantal aangevraagde brochures is in 2017 met ruim 53 procent toegenomen ten opzichte van het jaar ervoor.

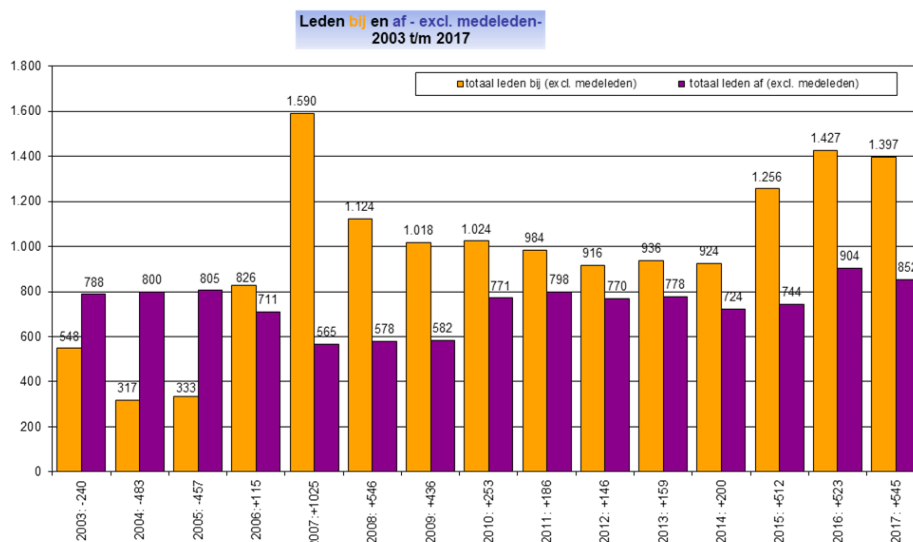
- Huisbezoeken: In 2017 zijn 80 eerste huisbezoeken afgelegd door de medewerkers van het Steunfonds. In 2016 waren dat er 68. In 2017 zijn er 23 nieuwe erfstellers bijgekomen ten opzichte van 33 in 2016.
- Nalatenschappen: Tenslotte zijn in totaal, zowel in 2016 als in 2017, 73 nalatenschappen in behandeling geweest. In beide jaren waren dat 49 ET nalatenschappen en 24 AZ nalatenschappen. In 2017 zijn 15 ET nalatenschappen nieuw in behandeling genomen en 23 afgehandeld. In 2016 zijn 16 ET nalatenschappen nieuw in behandeling genomen en 11 afgehandeld.

5.2 Ledenwerving

De doelstelling in het Meerjarenbeleidsplan is om op 1 januari 2021 16.000 leden te hebben. De ledenstand per 1 januari 2017 was 13.635, wat betekent dat de organisatie jaarlijks gemiddeld ruim 600 nieuwe leden netto moet binden (na aftrek van opzeggers) om grofweg 2.500 nieuwe leden aan te trekken. Met een groei van 545 extra leden is dit in 2017 niet helemaal gelukt. Hierbij moet vermeld worden dat 184 studenten van de UvH zijn geworven met een gratis lidmaatschap. Daarmee is het doel om in 2020 500 leden onder UvH-studenten in de achterban te hebben, overigens wel snel dichterbij gekomen.

Het aantal opzeggers blijft stabiel en ligt met 852 wat lager dan in 2016. De redenen van opzegging komen overeen met vorig jaar. 17 procent van de leden zegde op uit financiële overwegingen, 22 procent van de uitschrijvingen was een gevolg van overlijden en bijna 29 procent van de opzeggers had een persoonlijk motief waarover ze geen uitspraken wilden doen. Ruim 7 procent noemde als reden 'geen verbondenheid of herkenning' meer te voelen.

De belangrijkste en meest effectieve methode voor werving is telemarketing. Ongeveer 400 leden zijn hiermee geworven, bijna 30 procent van het totaal aantal nieuwe leden. Het aantal leden dat kan worden geworven met telemarketing, hangt af van het aantal telefoonnummers. Vandaar dat het bijna even belangrijk is om gedurende het jaar veel aandacht te besteden aan het verwerven van telefoonnummers in marketing- en communicatieacties. Ook is met telemarketing zeer succesvol het aantal opzeggers te beperken, door deze opzeggers aan het einde van het jaar na te bellen.

6. Financiën

Het eigen vermogen per 31 december 2017 bedraagt € 7.049.962. De liquiditeit ten opzichte van het balanstotaal bedraagt 21%, de solvabiliteit bedraagt 92%.

Het boekjaar 2017 werd afgesloten met een negatief resultaat van € 769.893. Begroot was een negatief resultaat van € 602.548. Het extra negatieve resultaat ad € 167.345 komt voor € 353.217 door tegenvallende geworven baten voor het Steunfonds. Daartegenover staan lagere activiteitskosten en ook een hoger saldo financiële baten en lasten dan begroot. In de begroting van 2017 is rekening gehouden met € 1,2 miljoen aan nalatenschappen en de feitelijke baten bedroegen € 867.606.

Het resultaat is conform de resultaatverdeling gemuteerd op de overige reserve, bestemmingsreserve en bestemmingsfondsen.

6.1 Baten

De inkomsten in 2017 waren lager dan begroot, te weten € 338.727. Deze daling wordt veroorzaakt door lagere geworven baten van € 416.204, lagere deelnemersbijdragen en opbrengst activiteiten afdelingen van € 3.400 en hogere huuropbrengsten van € 80.877¹. Daarnaast is het saldo van de financiële baten en lasten met € 76.172 gunstiger uitgevallen. Intern is een analyse gemaakt over de mate waarin de baten eenmalig of jaarlijks terugkerend zijn. De nagenoeg alle baten hebben jaarlijks terugkerend karakter. Daarnaast zijn er een tweetal inkomstenstromen die een afgebakende periode beslaan. Dat zijn de bijdrage van het Charity Fund met een looptijd t/m 31-12-2020 en de subsidie voor het project Van Betekenis tot het Einde met een looptijd t/m 31-05-2020.

6.2 Lasten

De gerealiseerde lasten in 2017 waren lager dan begroot, te weten € 95.210. Dit wordt met name veroorzaakt door lagere activiteitskosten enerzijds en hogere personeels- en huisvestingskosten anderzijds. De activiteitskosten en personeelskosten liggen wel in lijn met die van 2016. De huisvestingskosten zijn hoger door de verhuizingskosten die niet begroot waren.

6.3 Vermogen en beleggingen

Met ingang van 2016 geldt een nieuwe financieringsmethodiek van de afdelingen. Het eigen vermogen van een afdeling is met ingang van 2016 gebonden aan een maximumbedrag dat overeenkomt met anderhalf keer de exploitatie van de afdeling. Wanneer het eigen vermogen van de afdeling per 31 december van het voorafgaande jaar

¹ In 2017 is het Humanistisch Verbond samen met omroep Human verhuisd naar een nieuw pand. Omdat het Humanistisch Verbond hoofdhuurder is van dit pand en omroep Human onderhuurder, heeft het Humanistisch Verbond in 2017 opbrengsten uit (onder)huur.

meer bedraagt dan het maximaal toegestane eigen vermogen, vervalt het meerdere aan het Activiteitenfonds. In het geval het afdelingsvermogen (deels) afkomstig is uit een legaat of erfstelling en hierdoor voormelde drempel voor het maximumbedrag aan eigen vermogen wordt overschreden, dan vindt geen contributieafdracht plaats voor zover de drempel wordt overschreden.

De totale afdracht van afdelingsvermogen aan het Activiteitenfonds bedroeg € 14.011. Met ingang van 2016 is 17 procent van de contributie-inkomsten bestemd voor de afdelingen. Dat bedrag wordt verdeeld naar rato van het aantal leden.

In 2017 werd € 99.039 afgedragen aan 27 afdelingen. Vijf afdelingen ontvingen geen contributieafdracht in verband met te hoog vermogen afkomstig uit een legaat/erfstelling.

Het Steunfonds draagt jaarlijks bij aan de exploitatie van het Humanistisch Verbond. In 2017 was de bijdrage € 1.500.000.

Een eventueel surplus aan inkomsten uit nalatenschappen en de reserves en andere schenkingen wordt belegd in obligaties, aandelen en deposito's. Het beheer van de beleggingsportefeuille ligt sinds 1 januari 2014 bij Triodos Bank. Het risicoprofiel van de beleggingsportefeuille is defensief.

De bank acteerde in 2017 op basis van een mandaat om wijzigingen aan te brengen in de portefeuille binnen de marge van 65 procent vastrentende waarden (obligaties: minimum 35 procent, maximum 85 procent) en 35 procent aandelen (minimum 10 procent, maximum 40 procent).

Het rentepercentage dat het Steunfonds betaalt aan afdelingen van het Humanistisch Verbond die hun middelen hebben ondergebracht bij het Steunfonds was in 2017 1,09 procent tegenover 1,30 procent in 2016. De rente wordt berekend op basis van de gemiddelde rentetarieven bij banken op 1 oktober van het boekjaar op vrij opneembare internetspaarrekeningen plus 1 procent-punt.

6.4 Resultaat spaar- en beleggingsvormen

Bedragen x €1.000

BELEGGINGEN

	2017	2016	2015	2014	2013
Obligatierente	113	193	145	92	149
Dividend	47	45	35	40	6
Gerealiseerd koersresultaat	76	10	28	69	69
Ongerealiseerd koersresultaat	-65	-126	62	431	168
Bruto beleggingsresultaat	171	122	270	632	392
Kosten beleggingen	25	37	37	33	31
Netto beleggingsresultaat	146	85	233	599	361
Rendement beleggingen	2,19%	1,23%	3,40%	9,32%	5,94%
Gemiddeld rendement 2013-2017	4,42%				
Gemiddeld rendement 2013-2017	€ 285				
Netto resultaat liquide middelen	1	6	9	20	11
Beleggingen 1 januari	6671	6901	6856	6424	6077
Interest op beleggingsrekeningen			0	0	1
Interest baten	1	6	8	19	8
Interest baten afdelingen	0	0	0	1	2
	1	6	9	20	11

6.5 Functie en omvang continuïteitsreserve

Naast de financiering van het Humanistisch Verbond, heeft het eigen vermogen ook de functie het risico van tegen- of wegvallende inkomsten op te vangen.

De continuïteitsreserve is gebaseerd op een risicoanalyse. Voor het bepalen van de omvang van de continuïteitsreserve zijn de volgende veronderstellingen meegenomen:

Met name de inkomsten uit nalatenschappen zijn onzeker: wanneer nalatenschappen vrijkomen en wat de omvang ervan zal zijn, is volstrekt onvoorspelbaar. Ook is sprake van toenemende concurrentie bij werven van nalatenschappen.

Tevens hebben de beleggingsopbrengsten een onzeker karakter en is er een risico op daling van de contributies en giften door imagoschade.

Anders dan de baten zijn de kosten van Humanistisch Verbond/Steunfonds Humanisme in belangrijke mate als 'vast' te typeren. Eventuele noodzakelijke aanpassing van de kostenstructuur onder handhaving van de continuïteit van de organisatie vergt derhalve geruime tijd. Daarnaast heeft de organisatie de afgelopen jaren te kampen gehad met een relatief hoog ziekteverzuim, wat tot extra kosten heeft geleid.

De continuïteitsreserve bedraagt € 4.087.945. Op basis van de risicoanalyse acht het Humanistisch verbond de omvang van de continuïteitsreserve als voldoende.

Het CBF hanteert als norm voor de continuïteitsreserve een bedrag van maximaal anderhalf keer de jaarlijkse uitvoeringskosten. Dit komt neer op een maximale omvang ultimo 2017 van € 4.897.878. Met de huidige omvang van de continuïteitsreserve van € 4.087.945, blijft het Humanistisch Verbond binnen deze norm.

6.6 Bestemmingsreserve

De bestemmingsreserves betreffen door het bestuur geormerkte gelden voor specifieke doeleinden. Het zijn geen verplichtingen aan derden.

- De bestemmingsreserve Activiteiten (voorheen dienstverlening afdelingen) betreft een reserve voor nieuwe ontwikkelingen binnen de vereniging, voor extra activiteiten voor/door afdelingen van het Humanistisch Verbond waarvoor de afdeling onvoldoende middelen heeft, en voor activiteiten in regio's waar geen afdeling bestaat. De reserve is afkomstig uit de middelen van opgeheven afdelingen. In 2016 en 2017 is het surplus aan vermogen bij de afdelingen aan deze reserve toegevoegd alsmede 3 procent van de contributieinkomsten van het voorgaande jaar. De aanvragen van de afdelingen worden aan deze reserve onttrokken.
- De reservering ten behoeve van Humanistisch Verbond afdeling Haaglanden (thans genaamd Den Haag) wordt na de opheffing van de Stichting Vrienden van Haaglanden met ingang 2016 door het Humanistisch Verbond zelf beheerd. In 2017 is zowel het resultaat van de afdeling Den Haag als de rente gemuteerd op deze bestemmingsreserve.

6.7 Bestemmingsfonds

Het fonds betreft de door derden geormerkte gelden. Per 1 januari 2017 was de stand van het bestemmingsfonds € 761.323. In 2017 is € 138.959 uitgegeven door afdelingen wat ook is onttrokken aan dit bestemmingsfonds. Per 31 december bedraagt de stand € 622.364. Het betreft € 34.033 ten behoeve van gewest Drenthe, € 50.176 ten behoeve van afdeling Fryslan en € 538.155 ten behoeve van de afdeling Amsterdam.

7. Verantwoordingsverklaring

Sinds 1 januari 2016 is er een nieuwe erkenningsregeling Goede Doelen met nieuwe normen en gemoderniseerd toezicht. Zowel het Humanistisch Verbond als Stichting Steunfonds Humanisme hanteren de SBF-code voor Goed Bestuur van de Samenwerkende Brancheorganisaties Filantropie.

In de Verantwoordingsverklaring van het Humanistisch Verbond en het Steunfonds Humanisme wordt verwoord hoe inhoud wordt gegeven aan de principes van scheiding van functies, effectieve besteding van middelen en van een heldere communicatie en omgang met belanghebbenden.

7.1 Toezicht en bestuur

De Algemene Ledenvergadering (ALV) houdt door middel van een jaarvergadering toezicht op het bestuurlijk functioneren.

In 2017 werden het Jaarbeeld 2016 en de Jaarrekening 2016 ter goedkeuring voorgelegd aan de ALV, die hiermee akkoord ging. Tevens werd de ALV geïnformeerd over de inhoudelijke en financiële voortgang 2017.

Zelfevaluatie

Het bestuur heeft zijn jaarlijkse zelfevaluatie ook dit jaar weer gehouden. Het beoordelingsgesprek van de voorzitter en de algemeen secretaris met de nieuwe directeur heeft in het eerste kwartaal van 2017 plaatsgevonden.

Vrijwilligersbeleid

Het Humanistisch Verbond is een vereniging waarin veel vrijwilligers actief zijn, met name op lokaal niveau. De bestuursfuncties van deze afdelingen worden door vrijwilligers vervuld en ook de leden die lokale activiteiten organiseren, doen dit op vrijwillige basis.

De werving van nieuwe bestuursleden en vrijwilligers die activiteiten organiseren gebeurt door de afdelingsbesturen. De bestuursverkiezingen vinden plaats op een vooraf aan alle leden aangekondigde ledenvergadering.

Naast actieve vrijwilligers op lokaal niveau is een aantal vrijwilligers actief betrokken bij de ontwikkeling en organisatie van landelijke activiteiten.

Leden worden uitgenodigd om actief mee te denken over en mee te werken aan de (beleids)doelstellingen van het Humanistisch Verbond, onder andere via bijeenkomsten voor een landelijke dag voor actieve leden en deelname aan het ledenpanel.

Vrijwilligers zijn WA-verzekerd tijdens hun werk voor het Humanistisch Verbond. De onkosten die door de vrijwilliger worden gemaakt voor uitvoering van de activiteiten worden vergoed.

7.2 Effectieve besteding middelen

Besteding middelen

Uitgangspunten voor de besteding van de beschikbare middelen:

- Een maximale besteding ten gunste van de doelstelling.
- Het percentage middelen besteed aan de eigen fondswerving bedraagt geconsolideerd voor het Humanistisch Verbond en Steunfonds Humanisme maximaal 25% (CBF-norm).

In 2017 zag de verhouding van de totale bestedingen er als volgt uit:

- De totale bestedingen aan de doelstellingen in relatie tot de totale baten waren in 2017 115,37%.
- De totale bestedingen aan de doelstelling in relatie met de totale lasten waren 83,72%.
- De kosten voor fondsenwerving in relatie tot de geworven baten waren 8,50%. Dit is ruim onder de CBF-norm.
- De bestedingen voor beheer en administratie in relatie tot de totale lasten waren 10,61%.

De bestedingspercentages worden toegelicht in de Jaarrekening onder het hoofdstuk *Toelichting op de staat van baten en lasten*. Hier wordt tevens een vergelijking gemaakt met de begrote percentages.

Ten behoeve van een effectieve besteding van de middelen worden op jaarbasis budgetten vastgesteld voor de diverse projecten en activiteiten. Op basis van financiële rapportages vindt drie keer per jaar een bespreking plaats tussen verantwoordelijke budgethouders en directie over de voortgang in de uitgaven. Dit kan leiden tot aanpassingen van de activiteiten dan wel van de budgetten. Afwijkingen van de budgetbegroting moeten vooraf worden gemeld aan de directie.

Daarnaast brengt de directie op basis van financiële rapportages drie keer per jaar verslag uit aan het bestuur over de voortgang in de bestedingen en inkomsten. Afwijkingen ten opzichte van de begroting worden besproken en kunnen aanleiding zijn voor wijzigingen in beleid en uitvoering.

In 2015 is het systeem op basis waarvan de uren ten behoeve van het bepalen van de verhouding van de totale bestedingen worden geregistreerd, geactualiseerd naar de huidige inzichten. Het gevolg is dat het tijdschrijven vereenvoudigd is met ingang van 2016.

Financieel beheer afdelingen

Afdelingen dienen jaarlijks een werkplan in met een begroting en leggen verantwoording af over de bestedingen door middel van een balans en exploitatierekening. Alle afdelingen hebben hun financiële jaarverantwoording ingediend over het jaar 2017.

Op 18 juni 2017 vond het jaarlijkse penningmeestersoverleg plaats. De belangrijkste onderwerpen waren het proces van aanlevering van de financiële verantwoording door de afdelingen.

7.3 Communicatie met belanghebbenden

Communicatie met belanghebbenden

In de communicatie met belanghebbenden maken we onderscheid tussen grofweg vier groepen. Deze hebben alle een andere relatie met het Humanistisch Verbond. Leden, donateurs en erfstellers staan logischerwijs het dichtst bij de organisatie, met name de actieve leden. Daarna komen de mensen die niet direct zijn verbonden aan het Humanistisch Verbond, maar bijvoorbeeld wel een cursus volgen of een (lokale) activiteit bijwonen. Dan zijn er nog de mensen die zich dagelijks openstellen voor ons geluid via onze eigen kanalen: de website, Twitter, Facebook en onze nieuwsbrief. Tot slot is er een groep mensen die vatbaar is voor ons geluid en die we bereiken via externe media, zoals kranten, online media en radio. Deze groep zoekt na een bericht, opinieverhaal of interview in de media actief naar het Humanistisch Verbond op internet.

De eerste groep - de leden, donateurs en erfstellers - proberen we actief te behouden voor de humanistische 'familie', bijvoorbeeld met het kwartaalmagazine Human. De tweede groep (die activiteiten bijwoont) en de derde groep (die onze media volgt) proberen we direct te verbinden aan het Humanistisch Verbond, door ze voortdurend te tonen welke relevantie het lidmaatschap heeft en door ze dit lidmaatschap aan te bieden. De vierde groep verneemt ons geluid in externe media, waarna we deze groep proberen te binden via onze online mediakanalen.

In de communicatie en marketing van het Humanistisch Verbond, vanuit de doelstelling om meer leden en donateurs te binden, speelt adverteren via radio- en televisiespots en printuitingen in diverse tijdschriften van oudsher een belangrijke rol. In 2017 is besloten om deze manier van communiceren sterk terug te brengen, om de werkelijke invloed ervan te testen en de kosten te verlagen. De belangrijkste overweging hierin is dat deze massamediale methode relatief duur is, omdat, zo is de aannames, het effect op het ledenaantal niet langer groot (genoeg) is. Een groot nadeel is in ieder geval dat reclame een schot hagel is op een brede doelgroep en geen blijvende posities opbouwt: wanneer reclame stopt, stopt ook de zichtbaarheid. Wie duurzaam investeert in eigen kanalen, zoals Facebook en Twitter, kan uiteindelijk relevante groepen binden en gericht communiceren met scherp afgebakende doelgroepen. 2017 kan hierdoor gezien worden als een 'schakeljaar', waarin gebroken is met vertrouwde methodes en waarin nieuwe werkwijzen en middelen zijn geïntroduceerd of versterkt. Een belangrijke pijler daarin is het werken volgens campagnes: in een korte en intensieve periode aandacht geven aan één onderwerp en daarvoor alle middelen inzetten – waaronder Human, de website, social media, free publicity de nieuwsbrief en enkele gerichte advertenties. Onder het kopje campagnes is hierover meer te lezen. Gezien de ledenaantallen kan de conclusie worden getrokken dat reclame inderdaad geen aanwijsbaar grote bijdrage heeft in het binden van leden. Zoals gezegd zijn in 2017 1.397 leden geworven, tegen 1.427 in 2016. Hierin moet worden meegenomen dat 184 studenten van de UvH zijn geworven met een gratis lidmaatschap, maar ook dat er eind 2017 jaar geen opzeggers zijn nagebeld in een telemarketingactie. Daardoor blijft het verschil in ledental tussen 2016 en 2017 te verwaarlozen.

Human

Magazine Human heeft zijn tweede jaargang in de huidige vorm afgesloten, in de samenwerking tussen het Humanistisch Verbond en omroep Human. Het magazine is er primair om voor periodieke binding met de leden te zorgen, ze humanistische perspectieven te tonen en ze te betrekken bij aankomende activiteiten en evenementen. Het is dus een belangrijke 'ader' naar de achterban. In vier edities werden onderwerpen als Bildung, menswaardige zorg en vrijheid van denken aangeraakt en kwamen geestelijk begeleiders voor het voetlicht, maar zagen we ook interviews met bijvoorbeeld Typhoon (de winnaar van de Van Praagprijs) en Hedy d'Ancona (die de Socrateslezing van juni gaf). Omdat de inhoud de kwaliteit heeft om veel grotere groepen aan te spreken dan alleen de eigen leden, is het magazine in 2017 vier keer meegestuurd met de VPRO-gids in een oplage van ongeveer 150.000. Het lezersbestand lijkt namelijk erg op de achterban van omroep Human. Door het magazine consequent mee te sturen, is een grote groep potentiële leden inhoudelijk met het Humanistisch Verbond geïntroduceerd.

Social media

Facebook en Twitter spelen een belangrijke rol in het dagelijkse contact met leden, niet-leden en 'influencers' (bijvoorbeeld bekende humanisten) op verschillende terreinen. Al het nieuws vanuit het Humanistisch Verbond of in relatie met het humanisme of humanistische thema's, wordt hier actief gedeeld. Ook vinden hier op dagelijkse basis (soms stevige) discussies plaats. We focussen hier op Facebook, omdat dit het primaire social media kanaal van het Humanistisch Verbond is. Met name Facebook geeft een beeld van de diverse 'bloedgroepen' binnen het humanisme, zoals de uitgesproken atheïsten, de agnosten en de mensen die zich hard maken voor de vrijheid van meningsuiting. Het gebruik van Facebook dient verschillende doelen. Het belangrijkste doel is om zoveel mogelijk mensen te binden als 'volger'. Op deze manier komt het Humanistisch Verbond namelijk voortdurend met nieuws en opinies in hun 'tijdlijn'. In het verlengde daarvan ligt het doel om de interactie met en tussen deze volgers te vergroten, bijvoorbeeld door discussies te stimuleren met prikkelende stellingen of berichten. Deze discussies geven inzicht in wat een deel van de achterban belangrijk vindt en heeft dus een signalerende en informerende functie. Een andere belangrijke rol die Facebook en Twitter spelen, is als aanvoer naar de verschillende websites van het Humanistisch Verbond. Naar nieuwsberichten op de website bijvoorbeeld, maar zeker ook om niet-leden op diverse manieren te verwijzen naar lidmaatschapspagina's als humanisme.nu. Er zijn allerlei methoden om het succes van een Facebook-pagina te meten, maar de meest inzichtelijke is toch nog altijd het aantal 'likes'. Dat groeide in 2017 van 1 januari tot en met 31 december van 5.700 naar 7.792, een forse groei van 36 procent. De Facebook-pagina werd in totaal 3.362.725 keer bekeken. De best-scorende berichten werden tienduizenden keren bekeken en honderden keren geliked of gedeeld.

Websites

Humanistischverbond.nl is de thuisbasis van 'content' zoals interviews en nieuwsberichten, maar ook van diverse acties om bijvoorbeeld leden te werven of om steun te vergaren voor (politieke) acties. De trend is dat het bezoek aan de website elk jaar met zo'n 10 procent groeit, in 2016 zelfs met 17 procent naar 251.542 bezoeken. In 2017 is met die trend gebroken: het bezoek is met ongeveer 20 procent gedaald naar 208.268 bezoeken tussen 1

januari en 31 december. Deze daling is goed te verklaren met het gegeven dat er radicaal is bezuinigd op het inzetten van reclame. Dat is namelijk uitstekend te zien in de herkomst van het verkeer. Omdat reclame altijd verwijst naar een website, is er op die manier veel 'direct' verkeer te zien. Dit zijn mensen die ergens een advertentie zien of horen en het webadres letterlijk in hun browser tikken. In 2016 gebeurde dit ruim 76 duizend keer. In 2017, na aanzienlijk te hebben geschrapt in advertenties, nog slechts 36.000 keer. Dit verschil van 40.000 maakt de daling tussen 2016 en 2017 vrijwel volledig goed. Een andere belangrijke reden voor minder verkeer is de nieuwe website van Human, waarin minder verwijzingen naar het Humanistisch Verbond zijn opgenomen. Dit referral-verkeer is gedaald van ruim 40 duizend naar ongeveer 25 duizend bezoeken.

Tegelijkertijd is te zien dat de omschakeling naar duurzame investeringen in Facebook (van 14 duizend naar ruim 20 duizend doorclicks naar de website) en de nieuwsbrief (van 19 duizend naar 22 duizend) resultaat begint te laten zien. Verkeer op basis van zoekvragen in Google is licht gegroeid van 94 naar 95 duizend bezoekers en blijft de belangrijkste bron van bezoekers.

Nieuwsbrief

Ook de nieuwsbrief is gegroeid in 2017. Dit is een effectief en uiterst goedkoop middel om verkeer naar de website trekken. Het aantal abonnees kwam in 2016 in de buurt van de 10 duizend. In 2017 is dat aantal gestaag doorgesloegen naar 11.333 abonnees. Daarvan zijn 6.123 leden van het Humanistisch Verbond lid, omgerekend ruim 40 procent van het totale aantal leden. De resterende 5.210 abonnees zijn geen lid en dus een interessante doelgroep om het lidmaatschap aan te bieden. Dit gebeurde in 2017 onder andere door exclusieve acties waarin gratis kaarten voor een activiteit werden aangeboden bij een lidmaatschap.

Free publicity

Een belangrijke en blijvende pijler onder het communicatiebeleid is free publicity. In de vorm van opiniestukken in kranten bijvoorbeeld, maar vooral ook door interviews over onderwerpen die belangrijk zijn voor het humanisme en het Humanistisch Verbond. Hier wordt op dagelijkse basis actief voor gelobbyd bij redacties. Vooral rond grote activiteiten of rondom een kabinetsformatie werkt dit goed. Het aantal publicaties in een landelijke krant of tijdschrift was in 2017 87 keer, zoals een opiniestuk over abortus in *Trouw* en over de emancipatie van ouderen in *NRC Handelsblad*. Op radio en televisie was er 16 keer aandacht, zoals een interview met Boris van der Ham over het *Freedom of Thought Report 2017* bij het *Radio 1 journaal*. Op de websites van landelijk opererende media was onze boodschap 54 keer waarneembaar, in regionale of lokale uitgaven 299 keer, op lokale of regionale radio en televisie 18 keer en op de online varianten hiervan 37 keer.

Campagnes

In het overvolle medialandschap wordt het steeds lastiger de aandacht te trekken van een groot publiek of een specifieke doelgroep. Daarom wordt steeds meer campagnematig gecommuniceerd door veel goede doelen: intensief, met een concrete boodschap en een concreet doel in een korte, afgebakende periode. Daarin worden alle communicatiemiddelen gelijktijdig ingezet om het effect te optimaliseren. Het Humanistisch Verbond werkte al eerder in campagnes, maar die waren veelal algemeen en hadden het globale doel om de

naamsbekendheid te vergroten. In 2017 is vol ingezet op het gebruik van campagnes om een inhoudelijke boodschap over te brengen (ondersteunend aan de programmalijnen in het Meerjarenbeleidsplan) en daarmee een omschreven doel te bereiken. Zo is er intensief campagne gevoerd voor het Gouden Pact, rondom de formatie en bij het uitkomen van het *Freedom of Thought Report 2017*. Hiermee is kennis en ervaring opgedaan die naar verwachting in 2018 de resultaten naar een hoger niveau zullen helpen brengen. De campagne *What's My Crime* heeft de potentie van deze manier van werken aangetoond. Deze campagne had als doel om geld op te halen voor een nieuw opgericht fonds voor bedreigde ongelovigen wereldwijd: Vrijdenkers in Gevaar. Hiervoor is een donatiepagina ontwikkeld, met interviews en video's van gevluchte ongelovigen die verspreid werden via Facebook(-advertenties) op televisie en een billboard. Een week lang verscheen er elke dag nieuwe 'content' die binnen het bureau is ontwikkeld. Hiermee is ruim 10.000 euro aan donaties opgehaald, zijn honderden telefoonnummers verzameld voor telemarketing, zijn ongeveer 50 nieuwe leden geworven en kwam het Humanistisch Verbond in alle grote landelijke media met ruim 20 publicaties.

Canon

Het aantal bezoekers aan de Humanistische Canon is fors gedaald van 187.000 naar 140.000. De oorzaak van deze daling ligt in een technisch probleem bij de vernieuwing van de website van de canon. Dit wordt in 2018 hersteld.

8. Bestuur en directie

8.1 Humanistisch Verbond

Bestuursleden hebben een zittingstermijn van vier jaar en kunnen maximaal één keer worden herbenoemd.

Bestuurswisselingen vinden plaats overeenkomstig een rooster van aftreden. Alle bestuursleden zijn actief op onbezoldigde basis. Zij kunnen onkosten declareren op basis van specificaties. De voorzitter ontvangt per kwartaal een vaste onkostenvergoeding voor reis-, verblijf-, onkosten en representatie. Aan bestuurders worden geen leningen, voorschotten en garanties verstrekt.

Het bestuur van het Humanistisch Verbond bestaat op 31 december 2017 uit:

Boris van der Ham, voorzitter

Voorzitter sinds november 2012; herkozen ALV 2016; definitief aftredend 2020.

Portefeuille: woordvoerder/representatie Humanistisch Verbond, visie, vertegenwoordiging Humanistisch Verbond in Algemene Vergadering Humanistische Alliantie.

Functie dagelijks leven: ondernemer en schrijver. Eigenaar van Hamled - sinds 2012

Nevenfuncties:

- Voorzitter van de Vereniging Afvalbedrijven (betaald) per 1-4-2016
- Voorzitter stichting Werelderfgoed.nl (betaald) - sinds 2015
- Voorzitter NICAM (betaald) sinds 2014
- Commissielid bij Fonds 21 (betaald) - sinds 2012
- Raad van Toezicht Conrisq groep (betaald), vanaf 1 januari 2017
- Lid van de 'Human Rights Committee' van Liberal International (niet-betaald) - sinds 2014
- Voorzitter van de Raad van Toezicht CJP (niet-betaald) - sinds 2014
- Lid Raad van Advies van Kamp Westerbork (niet betaald) - sinds 2012
- Voorzitter van COMBO (overlegorgaan JOB en LAKS) (niet-betaald) - sinds 2014
- Voorzitter van de 'Vrienden van de JD (niet betaald) - sinds 2003
- Voorzitter 4/5 mei-comité Amsterdam Oud-West (niet betaald) - sinds 2015
- Verschillende comités van aanbeveling (niet betaald)
- Voorzitter Nederlandse Franchise Vereniging (betaald)
- Voorzitter Vrije Theater Producenten (betaald)

Leon Benders, penningmeester

Penningmeester sinds november 2012; herkozen ALV 2016; definitief aftredend 2020.

Portefeuille: financiën/CBF-erkenning, Stichting Steunfonds Humanisme.

Functie dagelijks leven: programmamanager Liandon, Duiven

Nevenfuncties:

- Lid Verenigingsraad Natuurmonumenten
- Raad van Toezicht Bibliotheek Hilversum
- Bestuurslid Stichting Steunfonds Humanisme
- Bestuurslid Stichting Huisvesting Humanistisch Verbond Rotterdam

Miranda Meijerman, algemeen bestuurslid

Algemeen bestuurslid sinds november 2012; herkozen 2016; wegens verhuizing naar het buitenland afgetreden in het voorjaar 2017.

Portefeuille: verenigingszaken, Jong HV.

Functie dagelijks leven: Business Consultant bij Eiffel

Nevenfuncties: bestuurslid stichting Socrates

Caroline Suransky, algemeen bestuurslid

Algemeen bestuurslid sinds november 2015; aftredend 2019; definitief aftredend 2023

Portefeuille: visie en internationaal

Functie dagelijks leven: Universitair Docent Universiteit voor Humanistiek

Nevenfuncties:

- Research Associate, Institute for Reconciliation and Social Justice, University of the Free State, Zuid Afrika
- Lid redactieraad Waardenwerk
- Raad van Advies Ambedkar Centre for Exclusion Studies, India

Joost van Katwijk, algemeen secretaris

Algemeen secretaris sinds november 2016; aftredend 2020, definitief aftredend 2024

Portefeuille: personeel en organisatie.

Functie dagelijks leven: Zakelijk directeur Anthago, Verandermanager Joost van Katwijk Consulting

Nevenfuncties:

- Penningmeester Stichting HVO
- Bestuurslid Stichting Huisvesting HV afdeling Rotterdam

Allard de Jong, algemeen bestuurslid

Algemeen bestuurslid sinds november 2016; aftredend 2020; definitief aftredend 2024

Portefeuille: marketing, communicatie & ledenwerving

Functie dagelijks leven: strategisch adviseur platform theoretische leerweg vmbo

Dick Middelhoek, algemeen bestuurslid

Algemeen bestuurslid sinds november 2016; aftredend 2020; definitief aftredend 2024

Portefeuille: onderwijs

Functie dagelijks leven: ondernemer, trainer/coach, spreker en schrijver

Nevenfuncties:

- Voorzitter VvE Kastanjelaan 21, Arnhem
- Bestuurslid Stichting Socrates
- Voorzitter Stichting HVO

Tessa van Wijnen, algemeen bestuurslid

Algemeen bestuurslid sinds november 2017, aftredend 2021; definitief aftredend 2025

Portefeuille: Vereniging

Functie dagelijks leven: docent

Nevenfuncties:

- Raadslid GroenLinks Amstelveen
- Raadslid Vervoerregio Amsterdam
- Bestuurslid ANMEC
- Lid bestuurscommissie Raadsleden & Griffiers VNG

Elisabeth van Oostrum, algemeen bestuurslid

Algemeen bestuurslid sinds november 2017, aftredend 2021; definitief aftredend 2025

Portefeuille: humanistische diensten

Nevenfuncties:

- Voorzitter bestuur Mezzo, Landelijke Vereniging voor Mantelzorgers
- Voorzitter Raad van Toezicht 'Zin in Utrecht'
- Voorzitter Raad van Toezicht BedemZorg Leusden
- Lid Raad van Toezicht Openbaar Onderwijs Wijk bij Duurstede
- Voorzitter Ouderdelegatie NUZO (Netwerk Utrecht Zorg Ouderen)

8.2 Directie

Het (landelijk) bestuur wordt ondersteund door een bezoldigde directie. Deze is verantwoordelijk voor de beleidsvoorbereiding en beleidsuitvoering en stuurt de uitvoeringsorganisatie (landelijk bureau) aan. De directie kan daarnaast bepaald beleid vaststellen, waarna het bestuur dat beleid dient goed te keuren. De verantwoordelijkheid van de directie is vastgelegd in een directiestatuut.

Directie Christa Compas

Nevenfuncties:

- Voorzitter Bestuur Humanistische Alliantie
- Voorzitter stichting Stadmakertjes
- Bestuurslid Jeugdfonds Sport en Cultuur Nederland
- Lid Raad van Toezicht Pantar
- Voorzitter Stichting Wikistad

Salariëring vindt plaats volgens de CAO Welzijn & Maatschappelijke Dienstverlening. De directeur heeft een aanstelling van 36 uur (= fulltime) voor onbepaalde tijd. Bij de bepaling van het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning volgt het Humanistisch Verbond de Regeling beloning directeuren van goede doelen voor besturen en raden van toezicht. (zie www.goededoelennederland.nl).

De regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen. De weging van de situatie bij het Humanistisch Verbond vond plaats door het bestuur op basis van het advies van bureau Conclusion. Dit leidde tot een inschaling in schaal 13 van de Cao Welzijn & Maatschappelijke Dienstverlening. De voor de toetsing, aan de geldende maxima, relevante werkelijke jaarinkomens van de directie bedroeg € 93.672 (1 FTE/12 mnd.). De beloning bleef binnen de geldende maxima.

Het jaarinkomen, de belaste vergoedingen/bijtellings, de werkgeversbijdrage pensioen en de overige beloningen op termijn bleven binnen het in de regeling opgenomen maximum bedrag van € 181.000 per jaar.

De belaste vergoedingen/bijtellings, de werkgeversbijdrage pensioen en de overige beloningen op termijn stonden bovendien in een redelijke verhouding tot het jaarinkomen. De hoogte en samenstelling van de bezoldiging worden in de Jaarrekening onder de toelichting op de lastenverdeling bij de personeelskosten toegelicht.

Bezoldigingsbeleid medewerkers

Ook de salariëring van de overige medewerkers vindt plaats volgens de CAO Welzijn & Maatschappelijke Dienstverlening.

9. Beleid en begroting 2018

9.1 Beleid 2018

Het beleidsplan *Vrij en Menswaardig* wordt in 2018 verder uitgevoerd. Eind 2017 is er ook een resolutie over duurzaamheid aangenomen op de ALV. Daar zal onder leiding van bestuurslid Carolien Suransky verder uitvoering aan worden gegeven.

- *Freedom of Thought*. In het voorjaar van 2018 komt het boek *Nieuwe Vrijdenkers* uit dat mede door Boris van der Ham is geschreven. Het Humanistisch Verbond besteedt hier ruim aandacht aan. We zullen ook dit jaar weer aandacht besteden aan het *Freedom of Thought* rapport en organiseren zowel van oorsprong Nederlandse vrijdenkers als internationale vrijdenkers. We zullen bij de COA en bij de IND de positie van ongelovige vluchtelingen aankaarten.
- *Met zorg omzien naar elkaar*. In 2018 zijn we gestart met 3 bijeenkomsten in het land over een inclusieve stad. De lezingen plus zullen in het teken staan van *Omzien naar Elkaar* aan de hand van de HUMAN-documentaire "In de Leeuwenhoek".
- Humanistisch Onderwijs. In 2018 stellen we samen met HVO primair de beroepstandaard vast. Ook werken we samen aan pilots in de grote steden. Natuurlijk komt ook het onderwijsnetwerk weer bijeen.
- 2018 is het ook de 70e verjaardag van de universele rechten van de mens. Hier zullen we binnen en buiten het onderwijs aandacht aan besteden.
- *Inspiratie voor het leven* is ons vierde speerpunt. In de loop van 2018 zal de portal live gaan.
- Zelfbeschikking is met het nieuwe kabinet ook weer een urgenter thema voor ons geworden. De thema's die we aangekaart hebben in onze "ijskastcampagne" werken we in 2018 uit waaronder zelfbeschikking bij abortus.

Al deze prioriteiten moeten ook nieuwe ledengroei en meer donaties opleveren zodat het humanistisch geluid nog steviger in de samenleving kan worden gehoord.

9.2 Risico's 2018

Doelstellingen

Ledenwerving

De sympathie voor het humanisme blijft vooralsnog onverminderd groot. Het grote probleem blijft tegelijkertijd dat mensen de noodzaak niet voelen om hier en nu lid te worden of te doneren aan het Humanistisch Verbond.

We spreken steeds meer mensen bijvoorbeeld via telemarketing direct aan om lid te worden. Daar zijn we redelijk succesvol in.

Omdat ons vaste ledenbestand relatief oud is, is overlijden ook een belangrijke oorzaak van ledenverlies. We moeten dus veel leden werven om minimaal op peil te blijven. De ledenwerving gebeurt ook veelal centraal. Zelfs onze actieve leden zijn niet gewend om anderen aan te spreken om lid te worden of te doneren. Ook zijn onze medewerkers er niet altijd aan gewend om de aandacht voor onze evenementen, cursussen, publicaties om te zetten in ledenwinst en donaties.

Beheer vermogen

Het risico met betrekking tot het vermogen van het Humanistisch Verbond ligt vooral bij de grilligheid van de opbrengsten van nalatenschappen en van de beleggingen. Voor de nalatenschappen blijven we uitgaan van het 10 jaars gemiddelde, alhoewel we dit nu al enkele jaren niet gehaald hebben. Het Humanistisch Verbond onderscheidt zich van andere goede doelen door haar sterke afdeling voor executeur testamentair. Op het gebied van legaten kunnen we ons nog niet meten met andere goede doelen.

De beleggingen zijn eveneens grillig. Met name de waardeveranderingen van obligaties en aandelen zijn onvoorspelbaar en afhankelijk van de ontwikkelingen op de effectenmarkten. Dit stelt hoge eisen aan de kwaliteit van het vermogensbeheer. Per 1 januari 2014 is het vermogensbeheer opgedragen aan Triodos Bank. Het Humanistisch Verbond controleert kwartaalwijs of de vermogensbeheerder handelt binnen het afgesproken mandaat. Triodos Bank voert een beleid dat marktconform financieel rendement combineert met het bevorderen van duurzame ontwikkelingen. Het Humanistisch Verbond sluit zich aan bij het doel en de tijdshorizon passend bij dit beleggingsbeleid. De gelden zijn defensief en duurzaam belegd conform de duurzaamheidscriteria van Triodos. De behaalde rendementen waren in 2017 redelijk in lijn met de ontwikkelingen op de obligatie- en aandelenmarkten, maar bleven sterk achter. Een van de oorzaken hiervan was dat bedrijven die handelen in fossiele brandstoffen het in 2016 goed hebben gedaan op de beurs. Triodosbank belegt niet in deze aandelen. Door de extreem lage rente is het beleggingsklimaat matig te noemen en de volatiele aandelenmarkten brengen extra risico met zich mee, daarom zijn de aangehouden liquiditeiten relatief hoog te noemen. Het steunfonds heeft gesprekken met de Triodosbank gehouden waarbij benadrukt is dat er ook van een duurzaam beleggingsfonds een rendement wordt verwacht dat in lijn ligt met de hele markt.

Beheer financiën van afdelingen

Afdelingen beschikken over eigen financiële middelen waarover zij aan het eind van het boekjaar verantwoording afleggen. Zij worden geacht een toelichting te geven bij 10 procent afwijking ten opzichte van de begroting. De meest voorkomende reden voor het niet

uitvoeren van activiteiten is de beperkt beschikbare menskracht.

Gedurende het boekjaar 2018 vindt geen tussentijdse controle plaats van bestedingen van afdelingen. Gezien de omvang van het bedrag in relatie tot het aantal afdelingen, wordt het risico op onjuiste bestedingen aanvaardbaar geacht.

Jaarlijks vindt bij 8 tot 9 door de accountant te bepalen afdelingen een uitgebreide controle plaats op de in- en uitgaven. De vereniging maakt in de normale bedrijfsuitoefening geen gebruik van financiële instrumenten die de stichting blootstelt aan valutarisico, rente- en kasstroomrisico, reële-waarderisico, marktrisico, kredietrisico en liquiditeitsrisico.

Interne organisatie/ personele ontwikkelingen

Risicomangement vormt een integraal onderdeel van het gevoerde beleid. Het bestuur is goed op de hoogte van de belangrijkste risico's en onzekerheden binnen de branche en is van mening dat de interne risicomangement- en controlesystemen waarmee in de organisatie brede risico's worden beheerst in 2017 adequaat hebben gewerkt. Operationele en financiële risico's (prijs-, liquiditeits-, koers- en renterisico's) zijn vastgelegd in de managementinformatie en worden per kwartaal geanalyseerd. De bewaking van de financiële positie en bijstellen op basis van de financiële risico's vindt per kwartaal plaats. De strategische risico's waaronder een reputierisico en compliance risico's, zoals het niet voldoende aan de strekking en reikwijdte van de geldende regelgeving voor de vereniging, worden door het Humanistisch Verbond minder relevant geacht. Er wordt gewerkt aan de implementatie van de Algemene Verordening Gegevensbescherming.

De interne organisatie is in 2017 opnieuw erg kwetsbaar gebleken. Dat heeft geleid tot een nieuwe indeling van een aantal functies, vanuit het vertrouwen dat daarmee de resultaten verbeterd kunnen worden. Het ziekteverzuim was ook in 2017 hoog. De bezetting van het managementteam is niet stabiel.

Eind 2017 is een nieuwe teamleider Campagnes aangetrokken. Ook de functie van teamleider diensten zal in de loop van 2018 op een andere manier worden vervuld. Januari 2018 zijn we met een nieuwe arbodienst gestart. De verhoudingen met deze nieuwe arbodienst zijn veel intensiever dan met de oude. We streven naar een substantiële verlaging van het verzuim in 2018.

Eind 2017 zijn twee nieuwe hoofdbestuurders toegetreden. Daarmee is het bestuur compleet. Twee hoofdbestuurder zitten in hun zesde zittingsjaar, één bestuurslid in het derde, drie in het tweede en twee in het eerste zittingsjaar.

9.3 Begroting 2018

Baten

Baten uit fondsenwerving	2.767.533
Rentebaten en baten uit beleggingen	120.752
<hr/>	
Totaal baten	2.888.285

Lasten

Besteed aan doelstellingen	2.904.767
Werving baten:	
- Kosten eigen fondsenwerving	238.291
- Kosten van beleggingen	38.000
Beheer en administratie	
- Kosten beheer en administratie	349.272
<hr/>	
Totale lasten	3.530.330
<hr/>	
Resultaat boekjaar	- 642.045

10. Ondertekening bestuur

Amsterdam, 18 juni 2018

Boris van der Ham
Voorzitter

Leon Benders
Penningmeester

Jaarrekening 2017

JAARREKENING 2017

BALANS PER 31 DECEMBER 2017 (na bestemming saldo baten en lasten)

	31 december 2017		31 december 2016	
	€	€	€	€
ACTIVA				
Materiële vaste activa	1	<u>53.331</u>		<u>17.795</u>
		53.331		17.795
Vorderingen en overlopende activa	2	703.645	590.039	
Effecten	3	5.276.837	6.671.065	
Liquide middelen	4	<u>1.592.647</u>	<u>1.218.991</u>	
		7.573.129		8.480.095
Totaal activa		<u><u>7.626.460</u></u>		<u><u>8.497.890</u></u>
PASSIVA				
Reserves en fondsen				
<i>Reserves</i>				
Continuïteitsreserve	5	4.087.945	4.087.945	
Bestemmingsreserves	6	638.833	650.402	
Overige reserves	7	<u>1.700.819</u>	<u>2.320.184</u>	
		6.427.597		7.058.531
<i>Fondsen</i>				
Bestemmingsfonds erfenissen en legaten	8	622.364		761.323
Kortlopende schulden	9	<u>576.499</u>		<u>678.036</u>
Totaal passiva		<u><u>7.626.460</u></u>		<u><u>8.497.890</u></u>

STAAT VAN BATEN EN LASTEN OVER 2017

		Realisatie 2017 €	Begroting 2017 €	Realisatie 2016 €
BATEN:				
Baten van particulieren	10	2.011.551	2.452.435	1.990.262
Baten van subsidies van overheden	11	64.680	40.000	12.233
Baten van andere organisaties zonder winststreven	12	100.000	100.000	150.000
Som van de geworven baten		<u>2.176.231</u>	<u>2.592.435</u>	<u>2.152.495</u>
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	13	112.434	115.834	88.963
Overige baten	14	80.877	0	4.735
Som van de baten		<u>2.369.542</u>	<u>2.708.269</u>	<u>2.246.192</u>
LASTEN:				
Besteed aan doelstellingen				
Verenigen	15	728.707	686.912	750.942
Humanistische levensbeschouwing	16	1.060.136	1.049.293	1.042.538
Activiteiten	17	944.815	959.390	834.988
Wervingskosten	18	185.078	469.009	229.279
Kosten beheer en administratie	19	346.516	195.858	334.448
Som van de lasten		<u>3.265.252</u>	<u>3.360.462</u>	<u>3.192.195</u>
Saldo vóór financiële baten en lasten		-895.710	-652.193	-946.003
Saldo financiële baten en lasten	20	125.817	49.645	70.657
Saldo van baten en lasten		<u>-769.893</u>	<u>-602.548</u>	<u>-875.345</u>
Bestemming saldo van baten en lasten:				
Toevoeging / onttrekkingen:				
bestemmingsreserve Jong HV				-17.982
bestemmingsreserve activiteiten		-10.143		-12.390
bestemmingsreserve intensivering uitvoering MJB				-56.352
bestemmingsreserve afd. Den Haag		-15.437		-10.885
bestemmingsfonds erfenissen en legaten		-138.959		53.670
overige reserves		-605.354		-831.406
		<u>-769.893</u>		<u>-875.345</u>

KASSTROOMOVERZICHT

	<u>2017</u>	<u>2016</u>
KASSTROOM UIT OPERATIONELE ACTIVITEITEN		
Saldo van baten en lasten	-769.893	-875.345
Aanpassing voor:		
Afschrijving	12.637	7.770
Rentelasten	19.952	12.903
Dividendbaten	-46.661	-45.542
Verandering in werkkapitaal:		
Mutatie vorderingen	-113.605	160.893
Mutatie nog te ontvangen interest obligaties	-44.428	-28.154
Mutatie kortlopende schulden	-101.538	102.785
Waardeveranderingen effecten ongerealiseerd	64.828	126.127
	<u>-194.743</u>	<u>361.650</u>
TOTAAL KASSTROOM UIT PRIMAIRE ACTIVITEITEN	<u>-978.708</u>	<u>-538.564</u>
Ontvangen interest	45.618	33.772
Betaalde interest	-21.142	-18.521
	<u>24.476</u>	<u>15.251</u>
TOTAAL KASSTROOM UIT OPERATIONELE ACTIVITEITEN	<u>-954.232</u>	<u>-523.313</u>
KASSTROOM UIT INVESTERINGSACTIVITEITEN		
Investerings in materiële vaste activa	-48.173	-2.615
TOTAAL KASSTROOM UIT INVESTERINGSACTIVITEITEN	<u>-48.173</u>	<u>-2.615</u>
KASSTROOM UIT FINANCIERINGSACTIVITEITEN		
Aankopen effecten	-2.282.819	-1.816.597
Verkopen effecten	3.612.219	1.920.496
Ontvangen dividend	46.661	45.542
TOTAAL KASSTROOM UIT FINANCIERINGSACTIVITEITEN	<u>1.376.061</u>	<u>149.441</u>
NETTO-KASSTROOM	<u>373.656</u>	<u>-376.487</u>
HET VERLOOP VAN DE LIQUIDE MIDDELEN IS ALS VOLGT:		
Stand per 1 januari	1.218.991	1.595.478
Stand per 31 december	1.592.647	1.218.991
Mutatie liquide middelen	<u>373.656</u>	<u>-376.487</u>

Een kasstroomoverzicht is een overzicht van de geldmiddelen die in de verslagperiode beschikbaar zijn gekomen en van het gebruik dat van deze geldmiddelen is gemaakt. Tot de geldmiddelen worden gerekend de kasmiddelen, tegoeden op bankrekeningen en direct opeisbare deposito's.

ALGEMENE TOELICHTING EN GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING EN RESULTAATBEPALING

Algemeen

De jaarrekening omvat de geconsolideerde financiële gegevens van de verslaggevende eenheid Humanistisch Verbond. De verslaggevende eenheid bestaat uit Vereniging Humanistisch Verbond, de afdelingen van het Humanistisch Verbond en Stichting Steunfonds Humanisme. De statutaire vestigingsplaats van de vereniging is Utrecht. De vereniging houdt kantoor op Ambonplein 73, te Amsterdam. De jaarrekening is opgesteld conform Titel 9, Boek 2 BW en in het bijzonder de voorschriften van de Richtlijn voor de Jaarverslaggeving 650 Fondsenwervende Organisaties. De cijfers over 2016 zijn geherrubriceerd teneinde vergelijkbaarheid met 2017 mogelijk te maken. Het betreft de herrubriceringen die het gevolg zijn van de wijzigingen in RJ 650. De Richtlijn 650 beoogt inzicht te verschaffen in de verwerving van fondsen en de daadwerkelijke besteding aan het doel waarvoor de fondsen zijn geworven. Daarnaast past de verslaggevende eenheid de regelingen 'Beloning directeuren' en 'Financieel beheer goede doelen' van Goede Doelen Nederland (GDN, voorheen Vereniging Fondsenwervende Instellingen - VFI) toe.

Het Humanistisch Verbond is een levensbeschouwelijke vereniging die zich ten doel stelt:

1. allen te verenigen die instemmen met het humanistisch beginsel; dat wil zeggen met menselijke vermogens het leven en de wereld trachten te begrijpen, waarbij wezenlijk voor de mens wordt geacht zijn vermogen tot onderscheidend oordelen waarvoor niets of niemand buiten hem verantwoordelijk kan worden gesteld. Daarbij is ook het nemen van verantwoordelijkheid voor zijn/haar omgeving van essentieel belang. Centrale waarden zijn zelfbeschikking, vrijheid, gelijkwaardigheid en verdraagzaamheid;
2. een centrum te zijn voor verdieping, verspreiding en verdediging van de humanistische levensbeschouwing;
3. activiteiten te ontwikkelen of deel te nemen aan activiteiten van anderen die bijdragen aan het ontstaan van een samenleving van mensen die zich bewust zijn van hun verantwoordelijkheid voor zichzelf, hun medemens, de natuur en de samenleving.

Het Humanistisch Verbond heeft met meerdere organisaties op humanistische grondslag een relatie. In de meeste gevallen is er sprake van een relatie op 'afstand'. Dergelijke organisaties, veelal stichtingen, zoals Stichting Huisvesting Humanistisch Verbond Groningen, Stichting Humanistische Uitvaartbegeleiding, de Humanistische Omroep, Stichting Humanistisch Vormingsonderwijs, Stichting HVO Primair, de Universiteit voor Humanistiek, Stichting Socrates, het Humanistisch Historisch Centrum, zijn weliswaar op humanistische grondslag georganiseerd, maar functioneren volledig zelfstandig en hebben eigen, specifieke doelstellingen die los staan van het Humanistisch Verbond. Het Verbond is in het verleden vaak betrokken geweest als (mede-) oprichter van deze stichtingen en heeft meestal het benoemingsrecht van leden van het bestuur.

Met enkele andere organisaties/stichtingen is de relatie intensiever. Niet alleen is sprake van benoeming van de bestuurders door het Verbond (of één van de afdelingen), maar het doel van deze stichtingen is eigenlijk alleen het (financieel) ondersteunen van het werk van het Humanistisch Verbond (soms specifiek in één van de afdelingen) en beheren van het daartoe in de stichting bijeengebracht vermogen. In de statuten van deze stichtingen is bepaald dat in geval van liquidatie het vermogen aan het Humanistisch Verbond (en/of één van de afdelingen) toevalt. Stichting Steunfonds Humanisme en de afdelingen van het Humanistisch Verbond worden vanwege deze sterke verbondenheid met het Humanistisch Verbond opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening.

Verslaggevingsperiode

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van een verslaggevingsperiode van een kalenderjaar, dat is geëindigd op balansdatum 31 december 2017.

Continuïteit

De jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Kasstroombegroting

Het kasstroombegroting is opgesteld op basis van de indirecte methode.

Gebruik van schattingen

De opstelling van de jaarrekening vereist dat het management zich oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van de grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen en van baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in de toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

De volgende waarderingsgrondslagen zijn naar de mening van het management het meest kritisch voor het weergeven van de financiële positie en vereisen schattingen en veronderstellingen:

- Nog te ontvangen legaten, erfstellingen, notariële schenkingen
- Baten uit nalatenschappen

Grondslagen voor waardering van activa en passiva en resultaatbepaling

De grondslagen die worden toegepast voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling zijn gebaseerd op historische kosten, tenzij anders vermeld in de verdere grondslagen.

Voor zover niet anders is vermeld wordt een actief in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar de organisatie zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Activa die hier niet aan voldoen worden niet in de balans verwerkt, maar worden aangemerkt als niet in de balans opgenomen activa. Onder verplichtingen worden mede voorzieningen begrepen. Verplichtingen die hier niet aan voldoen worden niet in de balans opgenomen, maar worden verantwoord als niet in de balans opgenomen verplichtingen.

Een in de balans opgenomen actief of verplichting blijft op de balans als een transactie (met betrekking tot het actief of de verplichting) niet leidt tot een belangrijke verandering in de economische realiteit met betrekking tot het actief of de verplichting. Dergelijke transacties geven evenmin aanleiding tot het verantwoorden van resultaten. Bij de beoordeling of er sprake is van een belangrijke verandering in de economische realiteit wordt uitgegaan van de economische voordelen en risico's die zich naar waarschijnlijk in de praktijk zullen voordoen, en niet op voordelen en risico's waarvan redelijkerwijze niet te verwachten is dat zij zich voordoen.

Een actief of verplichting wordt niet langer in de balans opgenomen indien een transactie ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle rechten op economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot het actief of de verplichting aan een derde zijn overgedragen. De resultaten van de transactie worden in dat geval direct in de staat van baten en lasten opgenomen, rekening houdend met eventuele voorzieningen die dienen te worden getroffen in samenhang met de transactie. Indien de weergave van de economische realiteit ertoe leidt dat het opnemen van activa waarvan de rechtspersoon niet het juridisch eigendom bezit, wordt dit feit vermeld. Verder wordt een actief of een verplichting niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip dat niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en/of betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben. Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

De jaarrekening wordt gepresenteerd in euro's, de functionele valuta van de organisatie. Alle financiële informatie wordt in hele euro's opgenomen.

Financiële instrumenten

De financiële instrumenten omvatten effecten, overige vorderingen, geldmiddelen en overige financieringsverplichtingen en overige te betalen posten.

Financiële instrumenten worden bij een eerste opname verwerkt tegen reële waarde, waarbij (dis)agio en de direct toerekenbare transactiekosten in de eerste opname worden meegenomen. Indien echter financiële instrumenten bij de vervolgwaaarding worden gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de staat van baten en lasten, worden direct toerekenbare transactiekosten direct verwerkt in de staat van baten en lasten. De organisatie maakt geen gebruik van afgeleide instrumenten (derivaten). Na de eerste opname worden financiële instrumenten op de hierna beschreven manier gewaardeerd.

Vorderingen

Vorderingen worden na eerste opname gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieverentemethode, verminderd met bijzondere waardeverminderingverliezen.

Investeringsinstrumenten met beursnotering

De beleggingen van de vereniging in aandelen worden, voor zover deze aandelen beursgenoteerd zijn, na de eerste opname gewaardeerd tegen reële waarde. Veranderingen in de reële waarde worden, voor zover het resultaat van de individuele belegging cumulatief positief is, tot het moment van realisatie rechtstreeks in het eigen vermogen verwerkt onder aftrek van een voorziening voor latente belastingen.

Wanneer de belegging niet langer in de balans wordt opgenomen, wordt de in het eigen vermogen opgenomen cumulatieve waardeverandering overgeboekt naar de staat van baten en lasten. In geval van een cumulatieve waardevermindering tot onder de kostprijs wordt de waardevermindering in de staat van baten en lasten verantwoord. Aan- en verkopen van financiële activa die tot de categorie investeringen in eigenvermogensinstrumenten met beursnotering behoren, worden verantwoord op de transactiedatum.

De effectieve rente en eventuele bijzondere waardeverminderingverliezen worden direct in de staat van baten en lasten verwerkt. Aan- en verkopen van financiële activa die tot de categorie verstrekte leningen en overige vorderingen behoren, worden verantwoord op de transactiedatum.

Kortlopende schulden en overige financiële verplichtingen

Kortlopende schulden en overige financiële verplichtingen worden na eerste opname gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieverentemethode. De effectieve rente wordt direct verwerkt in de staat van baten en lasten.

Materiële vaste activa:

De inventaris, computerapparatuur en overige installaties worden gewaardeerd tegen kostprijs, verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen.

De kostprijs van de genoemde activa bestaat uit de verkrijgings- of vervaardigingsprijs en overige kosten om de activa op hun plaats en in de staat te krijgen noodzakelijk voor het beoogde gebruik.

De afschrijvingen worden berekend als een percentage over de aanschafprijs volgens de lineaire methode op basis van de economische levensduur. Afschrijving start op het moment dat een actief beschikbaar is voor het beoogde gebruik en wordt beëindigd bij buitengebruikstelling of bij desinvestering.

De volgende afschrijvingspercentages worden hierbij gehanteerd:

- inventaris 20%
- computerapparatuur en -programmatuur 20%
- overige installaties 20%

Onderhoudsuitgaven worden slechts geactiveerd indien zij de gebruiksduur van het object verlengen.

Buiten gebruik gestelde activa worden gewaardeerd tegen boekwaarde of lagere opbrengstwaarde.

De vereniging bepaalt het af te schrijven bedrag zonder rekening te houden met een restwaarde.

Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa

Voor materiële vaste activa wordt op iedere balansdatum beoordeeld of er aanwijzingen zijn dat deze activa onderhevig zijn aan bijzondere waardeverminderingen. Als dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief geschat. De realiseerbare waarde is de hoogste van de bedrijfswaarde en de opbrengstwaarde. Als het niet mogelijk is de realiseerbare waarde te schatten voor een individueel actief, wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroomgenererende eenheid waartoe het actief behoort.

Vorderingen en effecten

De grondslagen voor de waardering van vorderingen en effecten zijn beschreven onder het hoofd Financiële instrumenten.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Indien liquide middelen niet ter vrije beschikking staan, wordt hiermee rekening gehouden bij de waardering.

Eigen vermogen

Onder het eigen vermogen worden de continuïteitsreserve, de bestemmingsreserves, de bestemmingsfondsen en de overige reserves gepresenteerd.

Bestemmingsreserves betreffen middelen die zijn verkregen met een door het bestuur aangegeven specifieke bestemming. Aan de bestemmingsreserves ligt een plan ten grondslag waarin is opgenomen welke uitgaven ten laste van de reserve komen, een inschatting van het totaal van de uitgaven en een inschatting in welk jaar de uitgaven zullen worden gedaan. Op de bestemmingsreserves berust geen verplichting. De beperkte bestedingsmogelijkheid is aangegeven door het bestuur. Indien een beperktere bestedingsmogelijkheid door derden is vastgesteld, dan is het aldus afgezonderde deel van het eigen vermogen aangeduid als bestemmingsfonds.

Een continuïteitsreserve wordt gevormd voor de dekking van risico's op korte termijn en om zeker te stellen dat de fondsenwervende instelling ook in de toekomst aan haar verplichtingen kan voldoen. De continuïteitsreserve is gebaseerd op basis van een analyse van specifieke risico's en de betreffende periode waarop de reserve betrekking heeft.

Met name de inkomsten uit nalatenschappen zijn onzeker: wanneer nalatenschappen vrijkomen en wat de omvang ervan zal zijn, is volstrekt onvoorspelbaar. Ook is sprake van toenemende concurrentie bij werven van nalatenschappen. Tevens hebben de beleggingsopbrengsten een onzeker karakter en is er een risico op daling van de contributies en giften door imagoschade.

Kortlopende schulden

De waardering van kortlopende schulden is toegelicht onder het hoofd Financiële instrumenten.

Baten

De contributies en giften worden verantwoord voor het door de instelling ontvangen bedrag zonder dat de door de eigen organisatie gemaakte kosten in mindering zijn gebracht. Dit geldt ook voor baten van andere organisaties zonder winststreven. Bijdragen van leden worden verantwoord in het jaar waar zij betrekking op hebben. De giften en schenkingen worden verantwoord in het jaar waarin zij worden ontvangen.

Nalatenschappen worden als baten verantwoord in het boekjaar waarin de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Voorlopige uitbetalingen in de vorm van voorschotten worden in het boekjaar van ontvangst als baten uit nalatenschappen verantwoord in geval eerder geen betrouwbare schatting mogelijk was. Bij de waardering van de nalatenschappen moet rekening gehouden worden met eventuele rechten van vruchtgebruik. Zoals opgenomen in RJ650 dient met ingang van 1 januari 2017 tevens het vruchtgebruik geactiveerd te worden voor zover wordt voldaan aan de activeringscriteria. Tot en met 2016 werden nalatenschappen met vruchtgebruik tot afloop van het vruchtgebruik op nihil gewaardeerd en derhalve niet geactiveerd.

Rentebaten, beleggingsopbrengsten en de kosten van beleggingen, zoals bankkosten en kosten van beheer door derden en de eigen organisatie worden afzonderlijk in de staat van baten en lasten verantwoord onder 'saldo financiële baten en lasten'.

Huuropbrengsten worden lineair in de staat van baten en lasten opgenomen op basis van de duur van de huurovereenkomst. Vergoedingen ter stimulering van het sluiten van huurovereenkomsten worden als integraal deel van de totale huuropbrengsten verwerkt.

Overheidssubsidies worden aanvankelijk in de balans opgenomen als vooruitontvangen baten. Zodra er redelijke zekerheid bestaat dat zij zullen worden ontvangen en dat de organisatie zal voldoen aan de daaraan verbonden voorwaarden wordt de subsidie als bate verantwoord. Subsidies ter compensatie van door de organisatie gemaakte kosten worden systematisch als opbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen in dezelfde periode als die waarin de kosten worden gemaakt.

Personeel

De beloningen van het personeel worden als last in de staat van baten en lasten verantwoord in de periode waarin de arbeidsprestatie wordt verricht en, voor zover nog niet uitbetaald, als verplichting op de balans opgenomen. Indien de reeds betaalde bedragen de verschuldigde beloningen overtreffen, wordt het meerdere opgenomen als een overlopend actief voor zover er sprake zal zijn van terugbetaling door het personeel of van verrekening met toekomstige betalingen door de vereniging.

Uitgangspunt is dat de in de verslagperiode te verwerken pensioenlast gelijk is aan de over die periode aan het pensioenfonds verschuldigde pensioenpremies. Voor zover de verschuldigde premies op balansdatum nog niet zijn voldaan, wordt hiervoor een verplichting opgenomen. Als de op balansdatum reeds betaalde premies de verschuldigde premies overtreffen, wordt een overlopende actiefpost opgenomen voor zover sprake zal zijn van terugbetaling door het fonds of van verrekening met in de toekomst verschuldigde premies.

De vereniging heeft voor haar werknemers een pensioenregeling welke is ondergebracht bij een pensioenfonds. Dat wil zeggen dat de vereniging geen verplichting heeft tot het voldoen van aanvullende premies in geval van een tekort bij het Pensioenfonds anders dan de verschuldigde premies tot en met het einde van het boekjaar. De premies zijn als lasten opgenomen in het jaar waarop zij betrekking hebben.

Leasing/Huur

De verslaggevende eenheid kan financiële en operationele leasecontracten afsluiten. Een leaseovereenkomst waarbij de voor- en nadelen verbonden aan het eigendom van het leaseobject geheel of nagenoeg geheel door de lessee worden gedragen, wordt aangemerkt als een financiële lease. Alle andere leaseovereenkomsten classificeren als operationele leases. Bij de leaseclassificatie is de economische realiteit van de transactie bepalend en niet zozeer de juridische vorm. Classificatie van de lease vindt plaats op het tijdstip van het aangaan van de betreffende leaseovereenkomst.

Operationele leases (huur)

Als de verslaggevende eenheid optreedt als lessee in een operationele lease, wordt het leaseobject niet geactiveerd. Leasebetalingen inzake de operationele lease worden lineair over de leaseperiode ten laste van de staat van baten en lasten gebracht.

Bepaling reële waarde

De reële waarde van een financieel instrument is het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en van elkaar onafhankelijk zijn.

De reële waarde van beursgenoteerde financiële instrumenten wordt bepaald aan de hand van de marktprijs.

Vennootschapsbelasting

Zowel het Humanistisch Verbond als het Steunfonds voor Humanisme nemen niet deel aan economisch verkeer en worden niet als onderneming aangemerkt. Als gevolg daarvan zijn de entiteiten niet vennootschapsbelastingplichtig.

Kostentoe rekening

Kosten worden toegerekend aan de doelstelling, werving baten en beheer en administratie op basis van de volgende maatstaven:

- * Direct toerekenbare activiteitskosten worden direct toegerekend
- * De indirect niet direct toerekenbare kosten (zoals personeelskosten, huisvestingskosten, organisatiekosten en afschrijvingskosten) worden verdeeld op basis van een procentuele verdeling die tot stand komt aan de hand van een urenregistratiesysteem op persoonsniveau wat gehanteerd wordt binnen de organisatie.

TOELICHTING OP DE BALANS

ACTIVA

1. Materiële vaste activa

	Computers	Overige Inventaris	Totaal 2017	Totaal 2016
	€	€	€	€
<i>1 januari 2017</i>				
Aanschaffingswaarden	52.553	79.530	132.083	129.468
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	37.540	76.748	114.288	106.518
Boekwaarden 1 januari	<u>15.013</u>	<u>2.782</u>	<u>17.795</u>	<u>22.950</u>
<i>Mutaties</i>				
Investerings	1.097	47.076	48.173	2.615
Afschrijvingen	6.249	6.388	12.637	7.770
Totaal mutaties	<u>-5.152</u>	<u>40.688</u>	<u>35.536</u>	<u>-5.155</u>
<i>31 december 2017</i>				
Aanschaffingswaarden	53.650	126.606	180.256	132.083
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	43.789	83.136	126.925	114.288
Boekwaarden 31 december	<u>9.861</u>	<u>43.470</u>	<u>53.331</u>	<u>17.795</u>

Alle activa zijn primair benodigd voor de bedrijfsvoering.

De historische aanschafwaarde van de volledig afgeschreven materiële vaste activa bedraagt € 98.600 per 31 december 2017.

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
2. Vorderingen en overlopende activa		
Debiteuren	11.759	1.643
Interest obligaties	22.575	67.003
Nog te ontvangen legaten, erfstellingen, notariële schenkingen	608.889	498.363
Overige vorderingen en overlopende activa	60.422	23.030
	<u>703.645</u>	<u>590.039</u>

De nog te ontvangen legaten, erfstellingen en notariële schenkingen bestaan uit een groot aantal afzonderlijke ingeschatte posten. De voorziening voor eventuele oninbaarheid bedraagt evenals in 2016 nihil. Een deel van de nog te ontvangen nalatenschappen kan mogelijk een doorlooptijd hebben van 1 à 2 jaar.

Onder de overige vorderingen is een bedrag opgenomen van € 2.348 inzake voorgeschoten bedragen met betrekking tot afhandeling van nalatenschappen.

	2017	2017	2016	2016
	€	%	€	%
3. Effecten				
Obligaties	2.998.687	57%	3.920.828	59%
Aandelen	2.278.150	43%	2.750.237	41%
	<u>5.276.837</u>	<u>100%</u>	<u>6.671.065</u>	<u>100%</u>

De genoemde percentages zijn gebaseerd op een portefeuilleweging exclusief bij de vermogensbeheerder beschikbaar gestelde liquiditeiten. De effecten zijn beursgenoteerd.

	Obligaties	Aandelen	Totaal 2017	Totaal 2016
Stand per 1 januari	3.920.828	2.750.237	6.671.065	6.901.091
Aankopen	1.819.348	463.471	2.282.819	1.816.597
Verkopen	2.660.241	951.978	3.612.219	1.920.496
Koersresultaat ongerealiseerd	-81.248	16.420	-64.828	-126.127
Stand per 31 december	<u>2.998.687</u>	<u>2.278.150</u>	<u>5.276.837</u>	<u>6.671.065</u>

De effecten worden aangehouden als belegging ten behoeve van de bedrijfsvoering.

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
4. Liquide middelen		
ING-Bank	240.269	20.991
Rabobank	395.690	945
ABN Amro/Triodos	758.312	1.031.551
Triodos	66.677	0
Liquide middelen Afdelingen	131.699	165.504
	<u>1.592.647</u>	<u>1.218.991</u>

Per 31 december 2017 zijn alle liquide middelen direct opvraagbaar m.u.v. een bankgarantie van € 21.572, die is afgegeven als huurgarantie aan Stadsherstel. Daarnaast is er een bedrag van € 66.677 ter afwikkeling van een nalatenschap in beheer.

PASSIVA

Reserves

	Totaal 2017 €	Totaal 2016 €
5. Continuïteitsreserve		
Stand per 1 januari	4.087.945	4.087.945
Toevoeging via bestemming saldo baten en lasten	0	0
Besteding via bestemming saldo baten en lasten	0	0
Stand per 31 december	<u>4.087.945</u>	<u>4.087.945</u>

Deze reserve is gevormd ter dekking van risico's om zeker te stellen dat ook in de toekomst alle verplichtingen nagekomen kunnen worden. De continuïteitsreserve is bepaald op basis van een risicoanalyse, waarin de volgende veronderstellingen zijn gebruikt:

Met name de inkomsten uit nalatenschappen zijn onzeker: wanneer nalatenschappen vrijkomen en wat de omvang ervan zal zijn, is volstrekt onvoorspelbaar. Ook is sprake van toenemende concurrentie bij werven van nalatenschappen. Tevens hebben de beleggingsopbrengsten een onzeker karakter en is er een risico op daling van de contributies en giften door imagoschade.

De reserve mag maximaal 1,5 keer de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie voor een bedrag van € 4.897.878 bedragen.

	2017 €	2016 €
6. Bestemmingsreserves zijn:		
Stand per 1 januari	650.402	642.120
Toevoeging via bestemming saldo baten en lasten	51.062	112.271
Besteding via bestemming saldo baten en lasten	-62.631	-103.989
Stand per 31 december	<u>638.833</u>	<u>650.402</u>

Bestemmingsreserves zijn:

	2017 €	2016 €
<i>Intensivering uitvoering Meerjarenbeleidsplan</i>		
Stand per 1 januari	0	56.352
Toevoeging via bestemming saldo baten en lasten	0	0
Besteding via bestemming saldo baten en lasten	0	-56.352
Stand per 31 december	<u>0</u>	<u>0</u>

Activiteiten (voorheen Dienstverlening afdelingen)

Stand per 1 januari	154.714	61.213
Toevoeging via: afdelingsvermogen uit overige reserves	14.011	105.891
Toevoeging via bestemming saldo baten en lasten	31.889	0
Besteding via bestemming saldo baten en lasten	-42.032	-12.390
Stand per 31 december	<u>158.582</u>	<u>154.714</u>

Jong HV

Stand per 1 januari	0	17.982
Toevoeging via resultaatsbestemming	0	0
Besteding via resultaatsbestemming	0	-13.774
Vrijval	0	-4.208
Stand per 31 december	<u>0</u>	<u>0</u>

	2017	2016
	€	€
<i>Afdeling Den Haag e.o. (voorheen</i>		
<i>St. Vrienden van Humanistisch Verbond afd. Haaglanden)</i>		
Stand per 1 januari	495.688	506.573
Bij: renttoerekening	5.162	6.380
Toevoeging via bestemming saldo baten en lasten	0	0
Besteding via bestemming saldo baten en lasten	-20.599	-17.265
Stand per 31 december	<u>480.251</u>	<u>495.688</u>
Totaal bestemmingsreserve	<u>638.833</u>	<u>650.402</u>

De bestemmingsreserves betreffen door het bestuur geormerkte gelden voor specifieke doeleinden. Het zijn geen verplichtingen aan derden.

Intensivering uitvoering Meerjarenbeleidsplan: Deze bestemmingsreserve is in 2016 besteed.

Activiteiten (voorheen Dienstverlening afdelingen): Deze bestemmingsreserve is ontstaan uit de ontvangen gelden van opgeheven afdelingen. Het Activiteitenfonds is bestemd voor afdelingen waarbij de voorgenomen activiteiten niet of onvoldoende te financieren zijn vanuit de afdelingsbegroting, dan wel voor werkgroepen (voorheen de Stimuleringsregeling Activiteiten). De gelden die vanuit de afdelingen (als gevolg van een te hoog eigen vermogen) naar het landelijk bureau zijn overgemaakt zijn gedoteerd aan deze reserve. Daarnaast wordt jaarlijks 3% van de contributieinkomsten van het voorgaande jaar gedoteerd aan deze reserve.

Jong HV: De bestemmingsreserve is in 2016 gemuteerd voor de bestedingen voor een bedrag van € 13.774. Het restant van de reserve ad € 4.208 is vrijgevallen ten gunste van de overige reserve.

Afdeling Den Haag e.o. (voorheen St. Vrienden van Humanistisch Verbond afd. Haaglanden): De stichting Vrienden van Humanistisch Verbond afd. Haaglanden is opgeheven. Conform de statuten van de stichting is het vermogen overgedragen aan de afdeling Den Haag e.o., t.b.v. activiteiten die de doelstelling van het HV ondersteunen en uitdragen en plaatsvinden in de regio Den Haag. Er wordt jaarlijks eenzelfde percentage rente gedoteerd als het percentage wat de afdelingen ontvangen op hun spaartegoed bij het Steunfonds.

	Totaal 2017	Totaal 2016
	€	€
7. Overige reserves		
Stand per 1 januari	2.320.184	3.257.481
Af: afdelingsvermogen naar bestemmingsreserve activiteiten	-14.011	-105.891
Toevoeging via bestemming saldo baten en lasten	0	0
Besteding via bestemming saldo baten en lasten	-605.354	-831.406
Stand per 31 december	<u>1.700.819</u>	<u>2.320.184</u>

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
8. Bestemmingsfonds erfenissen en legaten		
Stand per 1 januari	761.323	707.653
Toevoeging via bestemming saldo baten en lasten	0	83.984
Besteding via bestemming saldo baten en lasten	<u>-138.959</u>	<u>-30.314</u>
Stand per 31 december	622.364	761.323

Het bestemmingsfonds erfenissen en legaten betreft de door derden geormerkte gelden. De doelstelling van de geschonken gelden is vastgelegd in de vorm van een testament/schenking. Het betreffen bestemming regio Drente (omvang € 34.033), Fryslan (omvang € 50.176) en Amsterdam (omvang € 538.155). In 2017 is door de afdeling Assen € 2.707 en door de afdeling Fryslan € 18.258 aan activiteitskosten onttrokken en ten behoeve van Amsterdam per saldo € 117.994 onttrokken (zie enkelvoudige jaarrekening Steunfonds) aan het bestemmingsfonds.

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
9. Kortlopende schulden		
Stichting Socrates	151.636	151.953
Vooruit ontvangen contributies en donaties	1.275	6.419
Te betalen salariskosten	58.602	69.840
Te betalen loonheffing en sociale premies	96.534	114.851
Te betalen pensioenpremie	-411	1.829
Crediteuren	183.068	289.769
Accountantskosten	10.830	18.514
Nog te betalen diverse kosten	<u>74.965</u>	<u>24.861</u>
Totaal kortlopende schulden en overlopende passiva	<u>576.499</u>	<u>678.036</u>

De kortlopende schulden omvatten een bedrag van EUR 151.636 met een resterende looptijd langer dan 1 jaar. Onder de schulden is een bedrag van € 241.773 (2016: € 236.314) begrepen dat kan worden aangemerkt als overlopende passiva.

De vooruitontvangen contributies en donaties zijn incidentele stortingen van leden voor het volgende jaar. De te betalen loonheffing betreft de aangifte over de maand december.

Financiële instrumenten

Algemeen

De vereniging maakt gebruik van uiteenlopende financiële instrumenten die de organisatie blootstelt aan markt-, rente-, kasstroom-, krediet- en liquiditeitsrisico. Om deze risico's te beheersen heeft de vereniging een beleid inclusief een stelsel van limieten en procedures opgesteld om de risico's van onvoorspelbare ongunstige ontwikkelingen op de financiële markten en daarmee de financiële prestaties van de vereniging te beperken.

De vereniging zet geen afgeleide financiële instrumenten in om risico's te beheersen.

Financiële risico's (krediet-, liquiditeit-, koers- en renterisico's) zijn vastgelegd in de periodieke managementrapportage en worden per kwartaal geanalyseerd. De bewaking van de financiële positie en het bijstellen op basis van de financiële risico's vindt tevens per kwartaal plaats.

Reële waarde

De reële waarde van de in de balans opgenomen financiële instrumenten verantwoord onder kasmiddelen, kortlopende vorderingen en kortlopende schulden benadert de boekwaarde ervan.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Activa

Per 1 april 2017 is voor een periode van vijf jaar tot en met 31 maart 2022 een huurovereenkomst afgesloten met de onderhuurder. Het recht is € 28.752 voor 2018, voor de periode t/m 31-12-2022 bedraagt deze € 93.445 en voor de periode daarna is deze nihil.

Verplichtingen

Met betrekking tot het huren van onroerend goed is een huurverplichting aangegaan op 1 april 2017 voor een periode van 5 jaar tot en met 31 maart 2022. De verplichting is € 86.289 voor 2018, voor de periode t/m 31-12-2022 bedraagt deze € 280.440 en voor de periode daarna is deze nihil.

Met betrekking tot het leasen van kantoorartikelen zijn verplichtingen aangegaan voor een periode van 5 jaar tot en met 31 juli 2022. De verplichting is € 3.332 voor 2018, voor de periode t/m 31-12-2022 bedraagt deze € 11.495 en voor de periode daarna is deze nihil.

TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

	Realisatie 2017 €	Begroting 2017 €	Realisatie 2016 €
BATEN:			
10. Baten van particulieren			
Nalatenschappen	867.606	1.200.000	1.020.902
Notariële schenkingen	12.258	12.540	18.395
Overige giften	19.459	40.000	24.129
Contributies	901.642	985.000	828.184
Actieopbrengsten	95.715	105.000	59.208
Overige bijdragen	104.631	105.000	35.571
Giften en schenkingen afdelingen	5.000	0	0
Overige baten afdelingen	2.539	3.895	3.377
Bijdragen ontvangen door Afdelingen	2.701	1.000	494
	<u>2.011.551</u>	<u>2.452.435</u>	<u>1.990.262</u>
11. Baten van subsidies van overheden	<u>64.680</u>	<u>40.000</u>	<u>12.233</u>
12. Baten van andere organisaties zonder winststreven	<u>100.000</u>	<u>100.000</u>	<u>150.000</u>
13. Baten als tegenprestatie voor levering van producten en diensten			
Deelnemersbijdragen	76.707	78.500	52.494
Opbrengst Activiteiten afdelingen	35.727	37.334	36.469
	<u>112.434</u>	<u>115.834</u>	<u>88.963</u>
14. Overige baten			
Huuropbrengsten	80.877	0	4.735
	<u>80.877</u>	<u>0</u>	<u>4.735</u>
Som van de baten	<u>2.369.542</u>	<u>2.708.269</u>	<u>2.246.192</u>

De **nalatenschappen** zijn zeer moeilijk te vergelijken met de begroting en het vorig jaar. Ultimo boekjaar worden de nalatenschappen zo betrouwbaar mogelijk vastgesteld en wordt een balanspost opgenomen voor nog te ontvangen gelden uit nalatenschappen die betrekking hebben op het boekjaar. In 2016 en 2017 is geen sprake van nalatenschappen belast met vruchtgebruik.

De najaars- en voorjaarsactie hebben meer opgebracht dan vorig jaar maar minder dan begroot. In 2017 is er een extra actieopbrengst geweest t.o.v. 2016.

De **contributies** zijn lager dan begroot. De begroting is conform de meerjarenbegroting waarin een stijging van 500 leden is verwerkt. Het netto aantal betalende leden is gestegen van 12.918 eind 2016 naar 13.400 eind 2017. De gemiddelde contributie per betalend lid is € 68,84 (begroot € 74,21 en 2016: € 65,29).

De **subsidies van overheden** bestaan uit een subsidie van VWS voor het project Van Betekenis tot het Einde (VBE). Deze subsidie heeft een looptijd van april 2017 t/m mei 2020. Stichting Agora is de penvoerder voor dit project. De kosten voor het project worden op kwartaalbasis gedeclareerd bij Stichting Agora en deze dient op haar beurt jaarlijks verantwoording af over de financiële en inhoudelijke activiteiten o.b.v. de ingediende begroting. Alle declaraties zijn tijdig ingediend en de declaratie over het 4e kwartaal 2017 is in 2018 ontvangen.

De **baten van andere organisaties zonder winststreven** bestaan uit een gift van het Charity Fund van € 100.000. Dit betreft een jaarlijkse bijdrage van het Charity Fund, welke voor de periode 2017 tot en met 2020 is afgesproken.

De **deelnemersbijdragen** zijn gelijk aan de begroting en hoger dan in 2016. Er zijn een aantal events geweest die succesvoller waren dan in 2016.

De **huuropbrengsten** is een nieuwe post in 2017. In 2017 is HV verhuisd naar de nieuwe locatie en is de hoofdhuurder. Human is meeverhuisd en is de onderhuurder van HV. Voorheen waren HV en Human beide afzonderlijk onderhuurder van Humanitas.

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
LASTEN:			
Besteed aan doelstellingen			
15. Verenigen			
Vereniging	39.966	44.500	45.371
Humanistische dienstverleners	68.646	85.000	70.368
Producten en Diensten	170.170	161.000	200.949
	<u>278.782</u>	<u>290.500</u>	<u>316.688</u>
Personele kosten	314.687	281.094	315.443
Huisvestingskosten	43.991	28.259	28.245
Kantoor- en algemene kosten	88.736	85.567	89.023
Afschrijving	2.511	1.492	1.544
	<u>728.707</u>	<u>686.912</u>	<u>750.942</u>
16. Humanistische levensbeschouwing			
Actueel humanisme	106.428	172.278	44.310
Marketing en Werving	2.610	28.000	23.611
HV uitingen (voorlichtingskosten)	191.393	177.000	240.754
Stichting Socrates	25.348	25.000	25.082
	<u>325.779</u>	<u>402.278</u>	<u>333.757</u>
Personele kosten	513.625	458.796	514.859
Huisvestingskosten	71.801	46.125	46.101
Kantoor- en algemene kosten	144.833	139.661	145.301
Afschrijving	4.098	2.433	2.519
	<u>1.060.136</u>	<u>1.049.293</u>	<u>1.042.538</u>
17. Activiteiten			
Humanistische Alliantie	10.036	10.000	10.000
Humanistisch Historisch Centrum	9.497	9.200	9.223
EHP (European Humanist Professionals)	0	1.000	0
International Humanist and Ethical Union (IHEU)	22.040	19.300	12.524
European Humanist Federation (EHF)	4.611	7.000	1.762
Prinsjesdag	0	1.000	901
Activiteiten/Projecten afdelingen	157.233	190.605	146.922
Activiteiten t.l.v. erfenis Steunfonds tbv afd. Amsterdam	92.994	150.000	27.835
	<u>296.411</u>	<u>388.105</u>	<u>209.167</u>
Personele kosten	453.508	405.096	454.597
Huisvestingskosten	63.397	40.726	40.705
Kantoor- en algemene kosten	127.881	123.314	128.294
Afschrijving	3.618	2.149	2.225
	<u>944.815</u>	<u>959.390</u>	<u>834.988</u>

Bestedingspercentage

Onderstaand is de verhouding van de totale bestedingen aan de doelstellingen in relatie met de totale baten procentueel weergegeven voor de jaren:

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
Totaal bestedingen	2.733.658	2.695.596	2.628.468
Totaal baten	2.369.542	2.708.269	2.246.192
Bestedingspercentage	115,37%	99,53%	117,02%

Het gerealiseerde percentage is hoger dan de begroting omdat de baten aanzienlijk lager zijn uitgevallen dan begroot voornamelijk door tegenvallende opbrengsten uit nalatenschappen.

Onderstaand is de verhouding van de totale bestedingen aan de doelstellingen in relatie met de totale lasten procentueel weergegeven voor de jaren:

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
Totaal bestedingen	2.733.658	2.695.596	2.628.468
Totaal lasten	3.265.252	3.360.462	3.192.195
Bestedingspercentage	83,72%	80,22%	82,34%

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
18. Wervingskosten			
Directe activiteitskosten	99.468	153.000	146.651
Personeelskosten	59.877	224.081	60.021
Huisvestingskosten	8.370	22.528	5.374
Kantoor- en algemene kosten	16.885	68.212	16.939
Afschrijving	478	1.188	294
	<u>185.078</u>	<u>469.009</u>	<u>229.279</u>

Kostenpercentage wervingskosten

Onderstaand is de verhouding van de wervingskosten in relatie met de som van de geworven baten procentueel weergegeven voor de jaren:

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
Som van de geworven baten	2.176.231	2.592.435	2.152.495
Wervingskosten	185.078	469.009	229.279
Kostenpercentage werving	8,50%	18,09%	10,65%

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
19. Kosten beheer en administratie			
Personeelskosten	242.361	138.882	242.943
Huisvestingskosten	33.880	13.962	21.753
Kantoor- en algemene kosten	68.342	42.277	68.562
Afschrijving	1.933	737	1.189
	<u>346.516</u>	<u>195.858</u>	<u>334.448</u>

Kostenpercentage beheer en administratie

Onderstaand is de verhouding van de totale lasten in relatie met de kosten van beheer en administratie procentueel weergegeven voor de jaren:

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
Totale lasten	3.265.252	3.360.462	3.192.195
Kosten beheer en administratie	346.516	195.858	334.448
Kostenpercentage beheer en administratie	10,61%	5,83%	10,48%

20. Financiële baten en lasten

Obligatierente	113.157	98.500	192.251
Dividend	46.661	20.000	45.542
Rente obligaties ongerealiseerd	-44.428	0	-28.154
Gerealiseerd winst/verlies bij verkoop effecten	120.010	0	37.541
Waardeveranderingen effecten ongerealiseerd	-64.828	0	-126.127
Interest baten	1.190	1.000	5.618
Rente rekeningen courant	-1.635	-13.355	-1.954
Rente en bankkosten	-19.507	-18.500	-16.567
Beheerskosten vermogen	-24.803	-38.000	-37.493
	<u>125.817</u>	<u>49.645</u>	<u>70.657</u>

De verdelingspercentages op basis waarvan de niet direct toewijsbare kosten zoals personeelskosten, huisvestingskosten, kantoor- en algemene kosten en afschrijvingskosten worden toebedeeld aan kosten beheer en administratie zijn tot stand gekomen aan de hand van de nieuwe urenregistratie per persoon over 2016.

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
Verenigen	19,87%	19,91%	19,87%
Humanistische levensbeschouwing	32,42%	32,50%	32,42%
Acitiviteiten	28,63%	28,70%	28,63%
Wervingskosten	3,78%	9,36%	3,78%
Kosten beheer en administratie	15,30%	9,53%	15,30%
	<u>100,00%</u>	<u>100,00%</u>	<u>100,00%</u>

Toelichting lastenverdeling (model C)

Specificatie en verdeling kosten naar bestemming

	Besteed aan doelstellingen				Werving s-kosten	Kosten beheer en admini- stratie	Totaal 2017	Begroot 2017	Totaal 2016
	Verenigen	Humanistische levensbeschouwing	Activiteiten						
Directe activiteitskosten	278.782	325.779	296.411	99.468	0	1.000.440	1.233.883	1.006.263	
Personeelskosten	314.687	513.625	453.508	59.877	242.361	1.584.059	1.507.950	1.587.864	
Huisvestingskosten	43.991	71.801	63.397	8.370	33.880	221.439	151.600	142.178	
Kantoor- en algemene kosten	88.736	144.833	127.881	16.885	68.342	446.677	459.031	448.120	
Afschrijving	2.511	4.098	3.618	478	1.933	12.637	8.000	7.770	
Totaal	728.707	1.060.136	944.815	185.078	346.516	3.265.252	3.360.464	3.192.195	

Toelichting op lastenverdeling (model C)

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
Directe activiteitskosten			
Activiteitskosten voor doelstellingen:			
Verenigen	278.782	290.500	316.688
Humanistische levensbeschouwing	325.779	402.278	333.757
Activiteiten	296.411	388.105	209.167
	<u>900.972</u>	<u>1.080.883</u>	<u>859.612</u>
Activiteitskosten voor Werving:			
Resultaatgebied Marketing en Werving			
Werving leden	39.138	110.000	106.280
Werving nalatenschappen	5.509	15.000	21.323
Werving donateurs	54.205	25.000	15.537
Merchandising	616	3.000	3.511
	<u>99.468</u>	<u>153.000</u>	<u>146.651</u>
Totaal directe activiteitskosten	<u>1.000.440</u>	<u>1.233.883</u>	<u>1.006.263</u>

De wervingsactiviteiten zijn lager dan begroot doordat er minder wervingsactiviteiten zijn uitgevoerd dan was voorzien.

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
Personeelskosten			
Salarissen	1.186.978	1.132.300	1.198.487
Sociale lasten	188.535	181.200	190.144
Pensioenpremies	112.830	113.200	116.903
Uitzendkrachten/ inhuur derden	51.582	0	47.706
Personele kosten Afdelingen	0	0	0
Opleidingskosten	7.131	36.250	4.678
Overige personeelskosten	58.660	45.000	29.946
	<u>1.605.716</u>	<u>1.507.950</u>	<u>1.587.864</u>
Af - ontvangen ziekgeld	11.657		0
- doorberekende salarissen	10.000	0	0
Totaal personeelskosten	<u>1.584.059</u>	<u>1.507.950</u>	<u>1.587.864</u>

Gedurende het boekjaar 2017 heeft het gemiddelde aantal werknemers in fte's 20,7 bedragen (2016: 20,6).

De **uitzendkrachten/inhuur derden** worden niet begroot. Onder de realisatie zijn verantwoord de kosten voor de inhuur voor vervanging wegens ziekteverzuim ad € 37.696.

Bezoldiging directie:	2017	2016
Naam	C. Compas	C. Compas
Functie	Directeur	Directeur
Dienstverband		
Aard (looptijd)	onbepaald	onbepaald
uren	36	36
parttime percentage	100	100
periode	1/1-31/12	1/1-31/12
Bezoldiging		
Jaarinkomen:		
Brutosalaris	78.836	77.959
Vakantiegeld	6.291	6.213
Eindejaarsuitkering	7.045	6.659
Gratificatie	1.500	2.500
Bezoldiging	<u>93.672</u>	<u>93.331</u>
SV lasten werkgeversdeel	9.832	10.231
Belaste vergoedingen/bijtellingsen	0	0
Pensioenlasten werkgeversdeel	9.972	9.798
Pensioencompensatie	0	0
Overige beloningen op termijn	0	0
Uitkeringen beëindiging dienstverband	0	0
Totaal overige lasten en vergoedingen	<u>19.804</u>	<u>20.029</u>
Bezoldiging	<u>113.476</u>	<u>113.360</u>

Het jaarinkomen van de individuele directieleden (in loondienst) ad € 93.672 blijft binnen het maximum van € 102.470 (1 FTE/12 mnd.) volgens de Regeling beloning directeuren van goede doelen ten behoeve van besturen en raden van toezicht categorie G.

Ook het jaarinkomen, de belaste vergoedingen/bijtellingsen, de pensioenlasten, de pensioencompensatie en de overige beloningen op termijn samen ad € 113.477, blijven binnen het in de regeling opgenomen maximum van € 181.000 per jaar.

Voor een toelichting op het beleid en de uitgangspunten voor de directiebezoldiging verwijzen we naar hoofdstuk 8.2 van het jaarverslag.

Aan de directie zijn geen leningen, garanties of voorschotten verstrekt.

De **uitzendkrachten/inhuur derden** worden niet begroot. Onder de realisatie zijn verantwoord de kosten voor de inhuur voor vervanging wegens ziekteverzuim ad € 37.696.

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
Huisvestingskosten			
Huur (inclusief energie en water)	108.174	135.360	130.153
Huisvestingskosten afdelingen	10.145	11.200	9.779
Verzekeringen	2.404	3.000	2.201
Kantinekosten	96	0	0
Schoonmaakkosten	7.091	0	0
Verhuizing 2017	93.338	0	0
Overige huisvestingskosten	191	2.040	45
	<u>221.439</u>	<u>151.600</u>	<u>142.178</u>

Kantoor- en algemene kosten

Portokosten	10.154	6.000	29.583
Financiële administratie	61.990	59.348	66.809
Kosten contributieinning	0	6.000	5.073
Relatiebeheer structureel	24.614	25.000	21.772
Relatiebeheer incidenteel	17.231	5.000	11.883
Relatiebeheer migratie Ifunds	0	25.000	0
Interne dienstverlening Humanitas	10.021	38.000	39.297
Advieskosten	7.755	12.500	14.698
Accountantskosten	32.265	31.238	35.030
Automatisering	65.053	40.000	38.615
Telefoon en faxkosten	5.011	1.000	1.661
Drukwerk	10.918	11.000	3.098
Huisstijl	0	0	0
Repro	4.287	8.500	6.680
Kantoorbenodigdheden	2.272	6.000	4.710
Lidmaatschappen/contributies	20.083	16.000	16.123
Bestuurskosten	13.006	18.500	15.712
Organisatiekosten Afdelingen	37.044	36.025	42.148
Overige kosten Afdelingen	5.421	4.920	8.952
CRM nalatenschappen	7.595	11.000	8.258
Overige algemene en organisatiekosten	9.399	14.000	7.735
Kosten notaris en advocaat	43.222	24.000	5.250
Publiciteitskosten	59.337	60.000	65.033
	<u>446.677</u>	<u>459.031</u>	<u>448.120</u>

De kosten van automatisering zijn hoger dan begroot door extra kosten i.v.m. de verhuizing in 2017.

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
Afschrijving			
Afschrijvingen	12.637	8.000	7.770
	<u>12.637</u>	<u>8.000</u>	<u>7.770</u>

21. Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben geen gebeurtenissen na balansdatum plaats gevonden die hier gemeld dienen te worden.

Enkelvoudige
jaarrekening

2017

Humanistisch
Verbond

ENKELVOUDIGE BALANS HUMANISTISCH VERBOND

		31 december 2017		31 december 2016	
		€	€	€	€
ACTIVA					
Materiële vaste activa	1		<u>53.331</u>		<u>17.795</u>
			53.331		17.795
Vorderingen en overlopende activa	2	952.036		1.392.808	
Liquide middelen	3	<u>435.493</u>		<u>183.898</u>	
			1.387.529		1.576.706
Totaal activa			<u><u>1.440.860</u></u>		<u><u>1.594.501</u></u>
PASSIVA					
Reserves en fondsen					
Continuïteitsreserve	4	303.647		330.698	
Bestemmingsreserves	5	<u>638.833</u>		<u>650.402</u>	
<i>Reserves</i>			942.480		981.100
<i>Fondsen</i>					
Bestemmingsfonds erfenissen en legaten	6		84.209		105.174
Kortlopende schulden	7		<u>414.171</u>		<u>508.227</u>
Totaal passiva			<u><u>1.440.860</u></u>		<u><u>1.594.501</u></u>

ENKELVOUDIGE STAAT VAN BATEN EN LASTEN HUMANISTISCH VERBOND

		Realisatie 2017 €	Begroting 2017 €	Realisatie 2016 €
Baten:				
Baten particulieren	8	1.137.227	1.199.895	926.835
Baten van subsidies van overheden	9	64.680	40.000	12.233
Baten van verbonden organisaties zonder winststreven	10	1.500.000	1.500.000	1.605.000
Baten van andere organisaties zonder winststreven	11	100.000	100.000	150.000
Som van de geworven baten		<u>2.801.907</u>	<u>2.839.895</u>	<u>2.694.068</u>
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en diensten	12	112.434	115.834	595.011
Overige baten	13	80.877	0	4.735
Som van de baten		<u>2.995.218</u>	<u>2.955.729</u>	<u>3.293.813</u>
Lasten:				
Besteed aan doelstellingen				
Verenigen	14	678.327	672.815	707.928
Humanistische levensbeschouwing	15	1.055.873	1.100.887	1.048.675
Activiteiten	16	833.889	841.388	798.698
Wervingskosten	17	124.890	224.325	171.545
Kosten beheer en administratie	18	350.783	259.310	343.492
Som van de lasten		<u>3.043.762</u>	<u>3.098.726</u>	<u>3.070.338</u>
Saldo voor financiële baten en lasten		-48.544	-142.997	223.475
Saldo financiële baten en lasten	19	-11.041	-12.855	-5.667
Saldo van baten en lasten		<u>-59.585</u>	<u>-155.852</u>	<u>217.809</u>
Bestemming saldo van baten en lasten:				
Toevoeging / onttrekkingen:				
continuïteitsreserve		-13.040	-59.752	-188.675
bestemmingsreserve Jong HV				-17.982
bestemmingsreserve activiteiten		-10.143	-17.000	-12.390
bestemmingsreserve intensivering uitvoering MJB				-56.352
bestemmingsreserve afd. Den Haag		-15.437	-46.500	495.688
Mutatie bestemmingsfonds erfenissen en legaten		-20.965	-32.600	-2.479
		<u>-59.585</u>	<u>-155.852</u>	<u>217.810</u>

TOELICHTING ENKELVOUDIGE BALANS HUMANISTISCH VERBOND

ACTIVA

1. Materiële vaste activa

	Computers	Overige Inventaris	Totaal 2017	Totaal 2016
	€	€	€	€
<i>1 januari 2017</i>				
Aanschaffingswaarden	52.553	79.530	132.083	129.468
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	37.540	76.748	114.288	106.518
Boekwaarden 1 januari	15.013	2.782	17.795	22.950
<i>Mutaties</i>				
Investeringen	1.097	47.076	48.173	2.615
Afschrijvingen	6.249	6.388	12.637	7.770
Totaal mutaties	-5.152	40.688	35.536	-5.155
<i>31 december 2017</i>				
Aanschaffingswaarden	53.650	126.606	180.256	132.083
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	43.789	83.136	126.925	114.288
Boekwaarden 31 december	9.861	43.470	53.331	17.795

Alle activa zijn primair benodigd voor de bedrijfsvoering.

De historische aanschafwaarde van de volledig afgeschreven materiële vaste activa bedraagt € 98.600 per 31 december 2017.

TOELICHTING ENKELVOUDIGE BALANS HUMANISTISCH VERBOND

ACTIVA

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
2. Vorderingen en overlopende activa		
Debiteuren	11.759	1.643
Rekening-courant Steunfonds Humanisme	755.865	1.218.090
Rekening couranten bij Steunfonds Humanisme	128.052	154.377
Overige vorderingen en overlopende activa	56.360	18.698
	<u>952.036</u>	<u>1.392.808</u>

3. Liquide middelen

ING-Bank	237.117	18.394
Triodos	66.677	0
Liquide middelen Afdelingen	131.699	165.504
	<u>435.493</u>	<u>183.898</u>

Voor de toelichting verwijzen we naar de samengevoegde jaarrekening.

PASSIVA

Reserves

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
4. Continuïteitsreserve		
Stand per 1 januari	330.698	625.264
Af: afdelingsvermogen naar bestemmingsreserve	-14.011	-105.891
Besteding via bestemming saldo baten en lasten	-13.040	-188.675
Stand per 31 december	<u>303.647</u>	<u>330.698</u>

Voor de toelichting verwijzen we naar de samengevoegde jaarrekening.

5. Bestemmingsreserves

Stand per 1 januari	650.402	135.547
Toevoeging via bestemming saldo baten en lasten	51.062	618.319
Besteding via bestemming saldo baten en lasten	-62.631	-103.464
Stand per 31 december	<u>638.833</u>	<u>650.402</u>

Reserves

	<u>942.480</u>	<u>981.100</u>
--	----------------	----------------

6. Fondsen

	<u>84.209</u>	<u>105.174</u>
--	---------------	----------------

7. Kortlopende schulden

Vooruit ontvangen contributies	1.275	6.419
Te betalen vakantiedagen	58.602	69.840
Te betalen loonheffing en sociale premies	96.534	114.851
Te betalen pensioenpremie	-411	1.829
Crediteuren	184.325	295.020
Accountantskosten	321	13.086
Nog te betalen diverse kosten	73.525	7.182
Totaal kortlopende schulden en overlopende passiva	<u>414.171</u>	<u>508.227</u>

TOELICHTING OP DE ENKELVOUDIGE STAAT VAN BATEN EN LASTEN HUMANISTISCH VERBOND

	Realisatie 2017 €	Begroting 2017 €	Realisatie 2016 €
BATEN:			
8. Baten particulieren			
Contributies	901.642	985.000	828.184
Actieopbrengsten	95.715	105.000	59.208
Overige bijdragen particulieren	129.631	105.000	35.571
Giften en schenkingen afdelingen	5.000	0	0
Overige baten afdelingen	2.539	3.895	3.377
Bijdragen ontvangen door Afdelingen	2.700	1.000	494
	<u>1.137.227</u>	<u>1.199.895</u>	<u>926.835</u>
9. Baten van subsidies van overheden			
Subsidie Ministerie van VWS VBE (2017-2020)	64.680	40.000	12.233
10. Baten van verbonden organisaties zonder winstreven			
Bijdrage Steunfonds Humanisme structurele kosten	1.500.000	1.500.000	1.605.000
11. Baten van andere organisaties zonder winststreven			
	100.000	100.000	150.000
12. Baten als tegenprestatie voor levering van producten en diensten			
Deelnemersbijdragen	76.707	78.500	52.494
Baten opheffing St. Vrienden van Haaglanden	0	0	506.048
Opbrengst Activiteiten afdelingen	35.727	37.334	36.469
	<u>112.434</u>	<u>115.834</u>	<u>595.011</u>
13. Overige baten			
Huuropbrengsten	80.877		4.735
	<u>80.877</u>	<u>0</u>	<u>4.735</u>
Totaal van de baten	<u><u>2.995.218</u></u>	<u><u>2.955.729</u></u>	<u><u>3.293.813</u></u>

Voor de toelichting verwijzen we naar de samengevoegde jaarrekening.

	Realisatie 2017 €	Begroting 2017 €	Realisatie 2016 €
LASTEN:			
Besteed aan doelstellingen			
Vereniging	39.966	44.500	45.371
Humanistische dienstverleners	68.646	85.000	70.368
Producten en Diensten	170.170	161.000	200.949
	<u>278.782</u>	<u>290.500</u>	<u>316.688</u>
Personele kosten	296.259	286.132	296.971
Huisvestingskosten	41.415	28.766	26.591
Kantoor- en algemene kosten	59.508	65.899	66.225
Afschrijving	2.363	1.518	1.453
	<u>678.327</u>	<u>672.815</u>	<u>707.928</u>
15. Humanistische levensbeschouwing			
Actueel humanisme	106.428	172.278	44.310
Marketing en Werving	2.610	28.000	23.611
HV uitingen (voorlichtingskosten)	191.393	177.000	240.754
Stichting Socrates	25.348	25.000	25.082
	<u>325.779</u>	<u>402.278</u>	<u>333.757</u>
Personele kosten	541.358	522.853	542.658
Huisvestingskosten	75.678	52.564	48.590
Kantoor- en algemene kosten	108.740	120.417	121.014
Afschrijving	4.319	2.774	2.656
	<u>1.055.873</u>	<u>1.100.887</u>	<u>1.048.675</u>
16. Activiteiten			
Humanistische Alliantie	10.036	10.000	10.000
Humanistisch Historisch Centrum	9.497	9.200	9.223
EHP (European Humanist Professionals)	0	1.000	0
International Humanist and Ethical Union (IHEU)	22.040	19.300	12.524
European Humanist Federation (EHF)	4.611	7.000	1.762
Prinsjesdag	0	1.000	901
Activiteiten/Projecten afdelingen	157.233	190.605	146.922
	<u>203.417</u>	<u>238.105</u>	<u>181.332</u>
Personele kosten	467.489	451.509	468.612
Huisvestingskosten	65.351	45.392	41.960
Kantoor- en algemene kosten	93.902	103.986	104.501
Afschrijving	3.729	2.395	2.293
	<u>833.889</u>	<u>841.388</u>	<u>798.698</u>

Voor de toelichting verwijzen we naar de samengevoegde jaarrekening.

Bestedingspercentage

Onderstaand is de verhouding van de totale bestedingen aan de doelstellingen in relatie met de totale baten procentueel weergegeven voor de jaren:

	<u>Realisatie 2017</u>	<u>Begroting 2017</u>	<u>Realisatie 2016</u>
Totaal bestedingen	2.568.089	2.615.090	2.555.301
Totaal baten	2.995.218	2.955.729	3.293.813
Bestedingspercentage	85,74%	88,48%	77,58%

Onderstaand is de verhouding van de totale bestedingen aan de doelstellingen in relatie met de totale lasten procentueel weergegeven voor de jaren:

	<u>Realisatie 2017</u>	<u>Begroting 2017</u>	<u>Realisatie 2016</u>
Totaal bestedingen	2.568.089	2.615.090	2.555.301
Totaal lasten	3.043.762	3.098.726	3.070.338
Bestedingspercentage	84,37%	84,39%	83,23%

	<u>Realisatie 2017</u>	<u>Begroting 2017</u>	<u>Realisatie 2016</u>
	€	€	€
17. Wervingskosten			
Directe activiteitskosten	99.468	153.000	146.651
Personeelskosten	18.850	53.381	18.896
Huisvestingskosten	2.635	5.367	1.692
Kantoor- en algemene kosten	3.786	12.294	4.214
Afschrijving	150	283	92
	<u>124.890</u>	<u>224.325</u>	<u>171.545</u>

Kostenpercentage wervingskosten

Onderstaand is de verhouding van de kosten werving in relatie met de som van de geworven baten procentueel weergegeven voor de jaren:

	<u>Realisatie 2017</u>	<u>Begroting 2017</u>	<u>Realisatie 2016</u>
Som van de geworven baten	2.801.907	2.839.895	2.694.068
Wervingskosten	124.890	224.325	171.545
Kostenpercentage werving	4,46%	7,90%	6,37%

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
18. Kosten beheer en administratie			
Personeelskosten	260.102	194.073	260.727
Huisvestingskosten	36.360	19.511	23.346
Kantoor- en algemene kosten	52.245	44.697	58.143
Afschrijving	2.076	1.030	1.276
	<u>350.783</u>	<u>259.310</u>	<u>343.491</u>

Kostenpercentage beheer en administratie

Onderstaand is de verhouding van de totale lasten in relatie met de kosten van beheer en administratie procentueel weergegeven voor de jaren:

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
Totale lasten	3.043.762	3.098.726	3.070.338
Kosten beheer en administratie	350.783	259.310	343.491
Kostenpercentage beheer en administratie	11,52%	8,37%	11,19%

19. Financiële baten en lasten

Interest baten	5.181	0	6.457
Interest rekening couranten afdelingen	1.497	2.645	2.796
Interest baten afdelingen	0	0	0
Rente en bankkosten	-17.719	-15.500	-14.920
	<u>-11.041</u>	<u>-12.855</u>	<u>-5.667</u>

Het interestpercentage over de rekening courant afdelingen over 2017 is 1,09% (2016: 1,30%).

De verdelingspercentages op basis waarvan de niet direct toewijsbare kosten zoals personeelskosten, huisvestingskosten, kantoor- en algemene kosten en afschrijvingskosten die worden toebedeeld naar kosten beheer en administratie zijn tot stand gekomen aan de hand van de urenregistratie per persoon over 2016.

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
Verenigen	18,70%	18,97%	18,70%
Humanistische levensbeschouwing	34,18%	34,67%	34,18%
Acitiviteiten	29,51%	29,94%	29,51%
Wervingskosten	1,19%	3,54%	1,19%
Kosten beheer en administratie	16,42%	12,87%	16,42%
	<u>100,00%</u>	<u>100,00%</u>	<u>100,00%</u>

oelichting enkelvoudige lastenverdeling (model C) Humanistisch Verbond

pecificatie en verdeling kosten naar bestemming

	Besteed aan doelstellingen				Wervings- kosten	Kosten beheer en administratie	Totaal 2017	Begroot 2017	Totaal 2016
	Verenigen	Humanistische levensbeschou- wing	Activiteiten						
irecte activiteitskosten	278.782	325.779	203.417	99.468	0	907.446	1.083.883	978.428	
ersoneelskosten	296.259	541.358	467.489	18.850	260.102	1.584.059	1.507.950	1.587.864	
uisvestingskosten	41.415	75.678	65.351	2.635	36.360	221.439	151.600	142.178	
antoor- en algemene kosten	59.508	108.740	93.902	3.786	52.245	318.181	347.293	354.096	
fschrijving	2.363	4.319	3.729	150	2.076	12.637	8.000	7.771	
totaal	678.327	1.055.873	833.889	124.890	350.783	3.043.762	3.098.726	3.070.338	

TOELICHTING OP ENKELVOUDIGE LASTENVERDELING (MODEL C) HUMANISTISCH VERBOND

	Realisatie 2017 €	Begroting 2017 €	Realisatie 2016 €
Directe activiteitskosten			
Activiteitskosten voor doelstellingen:			
Verenigen	278.782	290.500	316.688
Humanistische levensbeschouwing	325.779	402.278	333.757
Activiteiten	203.417	238.105	181.332
	<u>807.978</u>	<u>930.883</u>	<u>831.777</u>
Activiteitskosten voor werving:			
Resultaatgebied Marketing en Werving			
Werving leden	39.138	110.000	106.280
Werving nalatenschappen	5.509	15.000	21.323
Werving nieuwe donateurs	54.205	25.000	15.537
Merchandising	616	3.000	3.511
	<u>99.468</u>	<u>153.000</u>	<u>146.651</u>
Totaal directe activiteitskosten	<u>907.446</u>	<u>1.083.883</u>	<u>978.428</u>

Voor de toelichting verwijzen we naar de samengevoegde jaarrekening.

	Realisatie 2017 €	Begroting 2017 €	Realisatie 2016 €
Personeelskosten			
Salarissen	1.186.978	1.132.300	1.198.487
Sociale lasten	188.535	181.200	190.144
Pensioenpremies	112.830	113.200	116.903
Uitzendkrachten/ inhuur derden	51.582	0	47.706
Opleidingskosten	7.131	36.250	4.678
Overige personeelskosten	58.660	45.000	29.946
	<u>1.605.716</u>	<u>1.507.950</u>	<u>1.587.864</u>
Af - ontvangen ziekengeld	11.657	0	0
- doorberekende salarissen	10.000	0	0
Totaal personeelskosten	<u>1.584.059</u>	<u>1.507.950</u>	<u>1.587.864</u>

	Realisatie 2017 €	Begroting 2017 €	Realisatie 2016 €
Huisvestingskosten			
Huur (inclusief energie en water)	108.174	135.360	130.153
Huisvestingskosten afdelingen	10.145	11.200	9.779
Verzekeringen	2.404	3.000	2.201
Kantinekosten	96	0	0
Schoonmaakkosten	7.091	0	0
Verhuizing 2017	93.338	0	0
Overige huisvestingskosten	191	2.040	45
	<u>221.439</u>	<u>151.600</u>	<u>142.178</u>

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
Kantoor- en algemene kosten			
Portokosten	10.154	6.000	29.583
Financiële administratie	61.990	59.348	66.809
Kosten contributieinning	0	6.000	5.073
Relatiebeheer structureel	24.614	25.000	21.772
Relatiebeheer incidenteel	17.231	5.000	11.883
Relatiebeheer migratie Ifunds	0	25.000	0
Interne dienstverlening Humanitas	10.021	38.000	39.297
Advieskosten	7.755	12.500	14.698
Accountantskosten	24.521	22.000	24.520
Automatisering	65.053	40.000	38.615
Telefoon en faxkosten	5.011	1.000	1.661
Drukwerk	10.918	11.000	3.098
Repro	4.287	8.500	6.680
Kantoorbenodigdheden	2.272	6.000	4.710
Lidmaatschappen/contributies	20.083	16.000	16.123
Bestuurskosten	12.225	17.000	14.919
Organisatiekosten Afdelingen	37.044	36.025	42.148
Overige kosten Afdelingen	5.421	4.920	8.952
Overige algemene en organisatiekosten	-419	8.000	3.555
	<u>318.181</u>	<u>347.293</u>	<u>354.096</u>

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
Afschrijvingen			
Afschrijvingen	12.637	8.000	7.770
	<u>12.637</u>	<u>8.000</u>	<u>7.770</u>

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: de directie en het bestuur van Vereniging Humanistisch Verbond

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening

Ons oordeel

Wij hebben de samengevoegde jaarrekening 2017 van Vereniging Humanistisch Verbond (hierna 'de vereniging') te Utrecht (hierna 'de jaarrekening') gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de betreffende jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Vereniging Humanistisch Verbond per 31 december 2017 en van het resultaat over 2017 in overeenstemming met de Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 'Fondsenwervende organisaties'.

De jaarrekening bestaat uit:

- 1 de samengevoegde en enkelvoudige balans per 31 december 2017;
- 2 de samengevoegde en enkelvoudige staat van baten en lasten over 2017; en
- 3 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Vereniging Humanistisch Verbond zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag
- de overige gegevens

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat. Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle van de jaarrekening of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De directie is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van de directie en het bestuur voor de jaarrekening

De directie is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 'Fondsenwervende organisaties'. In dit kader is directie verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als de directie noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de directie afwegen of de vereniging in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet de directie de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de directie het voornemen heeft om de vereniging te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. De directie moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de vereniging haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de vereniging.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van de jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevatten als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de vereniging;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de directie en het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door de directie en het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de vereniging haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om in onze controleverklaring de aandacht te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Amstelveen, 18 juni 2018
KPMG Accountants N.V.

E. Breijer RA

Enkelvoudige
jaarrekening
2017
Steunfonds
Humanisme

ENKELVOUDIGE BALANS STEUNFONDS HUMANISME

	31 december 2017		31 december 2016	
	€	€	€	€
ACTIVA				
Vorderingen en overlopende activa	1	644.146	577.814	
Effecten	2	5.276.837	6.671.065	
Liquide middelen	3	<u>1.157.154</u>	<u>1.035.093</u>	
		7.078.137	8.283.972	
Totaal activa		<u><u>7.078.137</u></u>	<u><u>8.283.972</u></u>	
PASSIVA				
Reserves	4	5.485.118	6.076.890	
Bestemmingsfonds erfenissen en legaten	5	538.155	656.149	
Kortlopende schulden	6	1.054.864	1.550.933	
Totaal passiva		<u><u>7.078.137</u></u>	<u><u>8.283.972</u></u>	

ENKELVOUDIGE STAAT VAN BATEN EN LASTEN STEUNFONDS HUMANISME

		Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
		€	€	€
Baten:				
Baten van particulieren	7	899.323	1.252.540	1.063.426
Som van de geworven baten		<u>899.323</u>	<u>1.252.540</u>	<u>1.063.426</u>
Lasten:				
Besteed aan doelstellingen	8	1.713.498	1.734.988	1.703.015
Wervingskosten	9	18.604	23.711	13.671
Kosten beheer en administratie	10	13.845	3.039	10.173
Som van de lasten		<u>1.745.947</u>	<u>1.761.738</u>	<u>1.726.859</u>
Saldo voor financiële baten en lasten		-846.624	-509.198	-663.433
Saldo financiële baten en lasten	11	<u>136.858</u>	<u>62.500</u>	<u>76.324</u>
Saldo van baten en lasten		<u><u>-709.766</u></u>	<u><u>-446.698</u></u>	<u><u>-587.109</u></u>
Bestemming saldo van baten en lasten:				
Toevoeging / onttrekkingen:				
bestemmingsfonds erfenissen en legaten		-117.994	-150.000	56.149
overige reserves		-591.772	-296.698	-643.258
		<u><u>-709.766</u></u>	<u><u>-446.698</u></u>	<u><u>-587.109</u></u>

TOELICHTING OP DE ENKELVOUDIGE BALANS STEUNFONDS HUMANISME

ACTIVA

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
1. Vorderingen en overlopende activa		
Interest obligaties	22.575	67.003
Nog te ontvangen legaten, erfstellingen	608.889	498.363
Overige vorderingen en overlopende activa	12.682	12.448
	<u>644.146</u>	<u>577.814</u>

2. Effecten

	<u>2017</u>	<u>2017</u>	<u>2016</u>	<u>2016</u>
	€	%	€	%
Obligaties	2.998.687	57%	3.920.828	68%
Aandelen	2.278.150	43%	2.750.237	32%
	<u>5.276.837</u>	<u>100%</u>	<u>6.671.065</u>	<u>100%</u>
	Obligaties	Aandelen	Totaal 2017	Totaal 2016
Stand per 1 januari	3.920.828	2.750.237	6.671.065	6.901.091
Aankopen	1.819.348	463.471	2.282.819	1.816.597
Verkopen	2.660.241	951.978	3.612.219	1.920.496
Koersresultaat ongerealiseerd	-81.248	16.420	-64.828	-126.127
Stand per 31 december	<u>2.998.687</u>	<u>2.278.150</u>	<u>5.276.837</u>	<u>6.671.065</u>

De effecten worden aangehouden als belegging ten behoeve van de bedrijfsvoering.

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
3. Liquide middelen		
ABN Amro/Triodos	758.312	1.031.551
ING Bank	3.152	2.597
Rabobank	395.690	945
	<u>1.157.154</u>	<u>1.035.093</u>

Per 31 december 2017 zijn alle liquide middelen direct opvraagbaar.

PASSIVA

	<u>31-12-2016</u> €	<u>31-12-2016</u> €
4. Reserves	<u>5.485.118</u>	<u>6.076.890</u>
5. Bestemmingsfonds erfenissen en legaten	<u>538.155</u>	<u>656.149</u>
Bestemmingsfonds erfenissen en legaten		
Stand per 1 januari	656.149	600.000
Toevoeging via bestemming saldo baten en lasten	0	83.984
Besteding via bestemming saldo baten en lasten	<u>-117.994</u>	<u>-27.835</u>
Stand per 31 december	<u>538.155</u>	<u>656.149</u>
6. Kortlopende schulden		
Rekeningen courant afdelingen Humanistisch Verbond	128.056	154.379
Schulden overige Humanistische organisaties	151.637	151.953
Rekening-courant Vereniging Humanistisch Verbond	755.865	1.218.090
Crediteuren	7.363	3.370
Nog te betalen diverse kosten	11.943	23.141
	<u>1.054.864</u>	<u>1.550.933</u>

Rekeningen courant afdelingen Humanistisch Verbond

De rentevergoeding voor de spaarrekeningen is voor 2017 in het bestuur vastgesteld op 1,09% (2016: 1,30%).

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
Afd Noord Holland Noord (Buishandsfonds)	9.052	13.950
Afd. Noord Holland Noord	2.898	2.867
Afd. Amsterdam/Amstelland	0	0
Afd. Apeldoorn (Jonkerfonds)	9.032	8.934
Afd. Arnhem	3.300	3.265
Afd. Bevelanden	28	28
Afd. Delft	0	26
Afd. Deventer	4.838	4.857
Afd. Eemland (de Werd)	5.702	5.737
Afd. Fryslân	37.810	50.983
Afd. 't Gooi-Vecht	8.619	8.526
Afd. Groningen	14.487	12.706
Afd. Leiden	495	490
Afd. Midden Holland	2.721	2.692
Afd. Midden-en Zuid Twente	2.814	4.126
Afd. Soest/Baarn	1.729	1.710
Afd. Grift Vallei	0	4.518
Afd. Zuidoost Brabant	9.813	9.922
Afd. Zutphen (Ada van Helden fonds)	11.738	13.032
Afd. Zwolle (Anke Jelsmafonds)	5	5
Afd. Walcheren	0	823
Afd. Noord West Veluwe	2.151	2.128
Afd. Noord Oost Overijssel	4	4
Afd. Winterswijk	819	1.410
Afd. Assen	0	1.640
	<u>128.056</u>	<u>154.379</u>
Schulden overige Humanistische organisaties		
Stichting Socrates	151.637	151.953
	<u>151.637</u>	<u>151.953</u>

**TOELICHTING OP DE ENKELVOUDIGE STAAT VAN BATEN EN LASTEN STEUNFONDS
HUMANISME**

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
BATEN:			
7. Baten van particulieren			
Nalatenschappen	867.606	1.200.000	1.020.902
Notariële schenkingsakten	12.258	12.540	18.395
Overige giften	19.459	40.000	24.129
	<u>899.323</u>	<u>1.252.540</u>	<u>1.063.426</u>

Voor de toelichting verwijzen we naar de samengevoegde jaarrekening.

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
LASTEN:			
8. Besteed aan doelstellingen			
Bijdragen:			
Financiering Vereniging Humanistisch Verbond	1.500.000	1.500.000	1.605.000
Extra bijdrage Vereniging Humanistisch Verbond	0	0	0
Activiteiten t.l.v. erfenis Amsterdam	117.994	150.000	27.835
	<u>1.617.994</u>	<u>1.650.000</u>	<u>1.632.835</u>
Kantoor- en algemene kosten	95.504	84.988	70.180
	<u>1.713.498</u>	<u>1.734.988</u>	<u>1.703.015</u>

Bestedingspercentage

Onderstaand is de verhouding van de totale bestedingen aan de doelstellingen in relatie met de totale baten procentueel weergegeven voor de jaren:

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
Totaal bestedingen	1.713.498	1.734.988	1.703.015
Totaal baten	899.323	1.252.540	1.063.426
Bestedingspercentage	191%	139%	160%

Het bestedingspercentage ligt hoger dan begroot doordat de gerealiseerde baten zijn gedaald ten opzichte van de begroting en de bestedingen nauwelijks zijn gestegen ten op zichte van de begroting.

Onderstaand is de verhouding van de totale bestedingen aan de doelstellingen in relatie met de totale lasten procentueel weergegeven voor de jaren:

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
Totaal bestedingen	1.713.498	1.734.988	1.703.015
Totaal lasten	1.745.947	1.761.738	1.726.859
Bestedingspercentage	98%	98%	99%

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
9. Wervingskosten			
Kantoor- en algemene kosten	18.604	23.711	13.671
	<u>18.604</u>	<u>23.711</u>	<u>13.671</u>

Kostenpercentage wervingskosten

Onderstaand is de verhouding van de kosten werving in relatie met de totale baten procentueel weergegeven voor de jaren:

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
Som van de geworven baten	899.323	1.252.540	1.063.426
Wervingskosten	18.604	23.711	13.671
Kostenpercentage werving	2%	2%	1%

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€

10. Kosten beheer en administratie

Kantoor- en algemene kosten

	13.845	3.039	10.173
	<u>13.845</u>	<u>3.039</u>	<u>10.173</u>

Kostenpercentage beheer en administratie

Onderstaand is de verhouding van de totale lasten in relatie met de kosten van beheer en administratie procentueel weergegeven voor de jaren:

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
Totale lasten	1.745.947	1.761.738	1.726.859
Kosten beheer en administratie	13.845	3.039	10.173
Kostenpercentage beheer en administratie	0,79%	0,17%	0,59%

11. Financiële baten en lasten

Obligatierente	113.157	98.500	192.251
Dividend	46.661	20.000	45.542
Rente obligaties ongerealiseerd	-44.428	0	-28.154
Gerealiseerd winst /verlies bij verkoop effecten	120.010	0	37.541
Waardeveranderingen effecten ongerealiseerd	-64.828	0	-126.127
Interest baten	1.172	1.000	5.541
Rente rekeningen courant	-8.294	-16.000	-11.130
Rente en kosten banken	-1.788	-3.000	-1.647
Beheerskosten vermogen	-24.803	-38.000	-37.493
	<u>136.858</u>	<u>62.500</u>	<u>76.324</u>

Het netto-beleggingsresultaat over 2017 is € 145.768 (€ 170.571 beleggingsbaten minus € 24.803 beheerskosten beleggingen) ten opzichte van € 89.101 over 2016.

De verdelingspercentages op basis waarvan de niet direct toewijsbare kosten zoals personeelskosten, huisvestingskosten, kantoor- en algemene kosten en afschrijvingskosten die worden toebedeeld naar kosten beheer en administratie zijn tot stand gekomen aan de hand van de nieuwe urenregistratie per persoon over 2016.

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
Doelstelling	74,64%	76,06%	74,64%
Werving	14,54%	21,22%	14,54%
Beheer en administratie	10,82%	2,72%	10,82%
	<u>100,00%</u>	<u>100,00%</u>	<u>100,00%</u>

Toelichting enkelvoudige lastenverdeling (model C) Steunfonds Humanisme

Specificatie en verdeling kosten naar bestemming

	Besteed aan doelstelling	Wervings- kosten	Kosten beheer en administratie	Totaal 2017	Begroot 2017	Totaal 2016
Humanistisch Verbond						
Bijdragen	1.617.994			1.617.994	1.650.000	1.632.835
Kantoor- en algemene kosten	95.504	18.604	13.845	127.953	111.738	94.024
Totaal uitvoeringskosten	1.713.498	18.604	13.845	1.745.947	1.761.738	1.726.859

Toelichting op enkelvoudige lastenverdeling (model C) Steunfonds Humanisme

	Realisatie 2017 €	Begroting 2017 €	Realisatie 2016 €
Lasten:			
Bijdragen			
Financiering Vereniging Humanistisch Verbond	1.500.000	1.500.000	1.605.000
Activiteitskosten afdeling Amsterdam	117.994	150.000	27.835
	<u>1.617.994</u>	<u>1.650.000</u>	<u>1.632.835</u>
Kantoor- en algemene kosten			
Kosten notaris en advocaat	43.222	24.000	5.250
Publiciteitskosten	59.337	60.000	65.033
Bestuurskosten	781	1.500	793
Accountantskosten	7.744	9.238	10.510
CRM nalatenschappen	7.595	11.000	8.258
Overige organisatiekosten	9.275	6.000	4.180
	<u>127.953</u>	<u>111.738</u>	<u>94.024</u>

